

O AȘEZARE DIN EVUL MEDIU TIMPURIU DESCOPERITĂ LA PIȘCHIA (JUD. TIMIȘ) ÎN ANUL 2010

Daniela Tănase*

Cuvinte cheie: epoca medievală timpurie, așezare, locuințe ușor adâncite, cuptoare, vetre, vase din ceramică, tăvi din lut.
Keywords: early medieval period, settlement, slightly sunken dwellings, ovens, fireplaces, clay pots, clay trays.

An early medieval settlement discovered in Pișchia (Timiș County) in 2010 (Abstract)

In 2010 and 2011, rescue archaeological research took place on the route of the Arad-Timișoara highway in site 7, located in the hilly area of northern Banat, in the southwestern part of the bounds of Pișchia commune in Timiș County. It was identified to the east of the European road E69, Arad-Timișoara, and at a distance of 400 m north of the Măgheruș channel.

The archaeological site is a successive overlap of settlements from the Eneolithic, the Bronze Age, from the second Iron Age (La Tène), from the ancient period (3rd–4th centuries AD), from the early medieval period (9th–10th centuries AD), as well as from the medieval era (12th–13th and 16th centuries).

Archaeological features from the early medieval period are few, only nine out of a total of about 625: six dwellings (*locus* 83, *locus* 92, *locus* 130, *locus* 150, *locus* 177, *locus* 600), two storage pits (*locus* 149, *locus* 602) and an oven outside the dwellings (*locus* 133).

The vast majority of the pottery discovered was modeled with a slow wheel, from a semi-fine paste, usually with mica in the composition, but also with pebbles, from which they have a slightly rough appearance. The ceramic was oxidizing burnt, it has a brick and brown color, of various shades. There are very few fragments from gray or black vessels, reducing burnt. Pots predominate in form, but there are also fragments of bowls. There are also red-brick oxidizing ceramic fragments shaped on a high-speed wheel from a semi-fine paste with pebbles in the composition, which gives it a rough appearance. Of course, there are also hand-made ceramic fragments from the pots. We note the presence of clay trays, usually of large and medium sizes (from *locus* 149, *locus* 600, *locus* 602), as well as clay rollers (from *locus* 150 dwelling).

The settlement dates back to the 9th–10th centuries AD, in the chronological range between the second half of the 9th century and the beginning of the 10th century. Of course, the objects cannot tell who their producers and users were, but in the early medieval period populations of different origins and traditions through processes of acculturation gave rise to the communities that medieval written sources recall: Slavs, Bulgarians and Blachii i.e. shepherds of the Romans lived in the territories once ruled by the Avars in the Danube and Tisa/Tisza region (source from the 12th century: *Chronicle of the Anonymous Notary*, IX).

În 2010 și 2011, au avut loc cercetări arheologice preventive în situările descoperite pe traseul autostrăzii Arad-Timișoara în urma unor cercetări de suprafață efectuate în anul 2007. Între acestea se numără situl 7, aflat în zona colinară din nordul Banatului, în partea de sud-vest a hotarului comunei Pișchia din județul Timiș. Acesta a fost identificat la est de drumul european E69, Arad-Timișoara, și la o distanță de 400 m nord de canalul Măgheruș (Fig. 1). Pe traseul autostrăzii, situl se află între km 38+300 și km 38+700 m, iar suprafața cercetată are o formă dreptunghică, cu lungimea de 400 m, lățimea de 40 m și însumează 16.515 m².

Situl arheologic reprezintă o suprapunere suc-

cesivă a unor așezări din din eneolitic, epoca bronzului, cea de-a doua epocă a fierului (La Tène), din perioada antică (sec. III-IV p. Chr.), din epoca medievală timpurie (sec. IX-X p. Chr.), precum și din epoca medievală (sec. XII-XIII și sec. XVI).

Complexele arheologice databile în epoca medievală timpurie sunt puține, doar nouă dintr-un număr de circa 625¹, dar obiectele găsite în inven-

* Muzeul Național al Banatului, Timișoara, Piața Huniade nr. 1, e-mail: danielatanasetm@gmail.com

¹ Această cifră a fost menționată în *Raportul de cercetare arheologică preventivă pe autostrada Arad-Timișoara, situl 7 Pișchia*, depus de responsabilul științific, dr. Dumitru Țeicu, la Direcția Județeană pentru Cultură Timiș, nr. 2196 în data

tarul acestora, păstrate în depozitul Muzeului Național al Banatului din Timișoara, merită a fi publicate deoarece aduc un plus de cunoaștere a acestei epoci, încă prea puțin cercetată.

Însă, în momentul în care am căutat documentația pentru a stabili contextul arheologic al descoperirilor, am întâmpinat o serie de dificultăți. Cu toate că aceste cercetări arheologice s-au desfășurat cu doar 12–13 ani în urmă, documentația originală de șantier (fișe de complexe, fotografii, desene, jurnal de săpătură) nu a fost accesibilă, motiv pentru care informațiile cu privire la contextul de descoperire sunt puține și reconstituirea acestuia a fost posibilă într-o mică măsură.

Instituția organizatoare a cercetării a fost Muzeul Banatului Montan Reșița în cooperare cu Muzeul Banatului Timișoara, Complexul Muzeal Arad și S.C. Tomis Research Center S.R.L. Constanța. Responsabilul științific al cercetării a fost regretatul arheolog Dumitru Țeicu, director al muzeului din Reșița, iar din colectiv, conform autorizațiilor emise de Ministerul Culturii, au făcut parte arheologi de la muzeul din Reșița (2010) și de la muzeele din Timișoara și Arad (2011). Independent de numele înscrise pe autorizații, de fapt săpăturile din 2010 au fost efectuate în principal de arheologi de la muzeul din Timișoara în cooperare cu cei de la Reșița, iar în 2011, doar de către arheologii de la Reșița. Aceste informații au fost extrase din rapoartele de cercetare arheologică preventivă înregistrate la Direcția Județeană pentru Cultură Timiș², singurele documente la care am avut acces, precum și din arhiva fotografică personală a celor care au participat la cercetări în anul 2010³.

În timpul cercetărilor au avut loc neînțelegeri între responsabilul științific și arheologii din Timișoara, fapt care a condus la elaborarea a două rapoarte în anul 2011, unul întocmit de către arheologii timișoreni⁴ și altul alcătuit de către

de 11.11.2011. Totuși, există fragmente ceramice etichetate cu numărul de complex 641. Pe de altă parte, în tabelul de coordonate al documentației topometrice, găsim informații doar până la numărul de complex 606, dar pe planul tipărit pe suport de hârtie apare figurat și complexul 620.

² Mulțumesc doamnei Sofia Berteș, consilieră în cadrul departamentului Monumente istorice și arheologie la Direcția Județeană pentru Cultură Timiș, pentru ajutorul acordat în consultarea rapoartelor de cercetări arheologice preventive de la situl 7- Pișchia, campaniile 2010–2011.

³ Mulțumesc domnului dr. Andrei Georgescu, arheolog la Muzeul Național al Banatului, pentru amabilitatea de a-mi furniza fotografii din timpul cercetărilor arheologice din anul 2010, pe când era student la Universitatea de Vest din Timișoara.

⁴ *Raport de cercetare arheologică preventivă. Autostrada Arad-Timișoara, situl 7, campania 2010*, înregistrat la Direcția

responsabilul științific⁵. În raportul din 2011, Dumitru Țeicu explică această situație neobișnuită și afirmă că documentația din anul 2010 a fost însușită și confiscată de arheologii din Timișoara⁶. Documentația originală de șantier aflată la muzeul din Timișoara a fost predată ulterior prin intermediul unui avocat lui Dumitru Țeicu la Reșița⁷, însă cu toate eforturile depuse, aceasta încă nu a fost găsită, astfel că sursa principală de informare a constat în cele două rapoarte înregistrate la Direcția Județeană pentru Cultură Timiș.

În raportul cu nr. 2195/11.11.2011, al arheologilor din Timișoara, se menționează că între 25 august și 27 septembrie 2010, s-au derulat săpăturile arheologice preventive în situl nr. 7, fiind cercetate 298 complexe arheologice, cca. 60% dintre cele identificate. Însă în raportul nr. 2196 din 11.11.2011, arheologul Dumitru Țeicu consemnează că 90% dintre complexe au fost cercetate în 2010, iar în 2011 doar 57 dintre acestea. Indiferent de procentajul corect al complexelor cercetate, cert este că raportul cu numărul 2195/11.11.2011 nu conține date despre toate complexele cercetate în 2010, după cum reiese din etichetarea materialului arheologic prelevat din acestea, aflat în depozitul Muzeului Național al Banatului din Timișoara.

Pe de altă parte, în raportul cu nr. 2196/11.11.2011, Dumitru Țeicu afirmă că la o parte dintre complexele conturate, rămase necercetate în 2010, s-au pierdut biletele cu numărul acestora. Astfel că, ele au fost numerotate din nou de la cifra 1, urmând ca după obținerea documentației de la muzeul din Timișoara să fie corelate numerele complexelor din 2010 cu cele din 2011⁸, fapt care nu s-a petrecut până în prezent.

2. Descrierea contextului arheologic⁹

Potrivit fișei de sit arheologic anexată la raportul

Județeană pentru Cultură Timiș cu nr. 2195 din 11.11.2011.

⁵ *Raport de cercetare arheologică preventivă pe autostrada Arad-Timișoara, situl 7 Pișchia*, înregistrat la Direcția Județeană pentru Cultură Timiș cu nr. 2196 din 11.11.2011.

⁶ *Raport de cercetare arheologică preventivă. Autostrada Arad-Timișoara, situl 7, campania 2010*, înregistrat la Direcția Județeană pentru Cultură Timiș cu nr. 2195 din 11.11.2011.

⁷ Mulțumesc pentru informații domnului dr. Florin Drașovean, care a activat ca arheolog la Muzeul Banatului Timișoara în timpul efectuării săpăturilor arheologice preventive de la situl 7 de la Pișchia..

⁸ *Raport de cercetare arheologică preventivă pe autostrada Arad-Timișoara, situl 7 Pișchia*, înregistrat la Direcția Județeană pentru Cultură Timiș cu nr. 2196 din 11.11.2011

⁹ La descrierea complexelor arheologice am folosit raportul parțial de cercetări arheologice preventive întocmit de arheologii de la Muzeul Banatului Timișoara, nr. 2195 din 11.11.2011, precum și planul topografic anexat la

nr. 2196/11.11.2011¹⁰, terenul a fost decopertat până la o adâncime de 0,30 m față de nivelul actual de călcare, îndepărtându-se astfel stratul vegetal, apoi suprafața s-a răzuit mecanic și manual pentru a fi conturate complexele arheologice. Adâncimile complexelor au fost socotite de la nivelul de conturare, nu de la cel de călcare actual. Complexele arheologice au primit denumirea de *locus* la care a fost adăugată cifra aferentă numerotării acestora.

Dintre complexele arheologice menționate în documentația găsită, doar câteva (circa 1,44%) pot fi datate în epoca medievală timpurie: respectiv complexele *locus* 83, *locus* 92, *locus* 130, *locus* 133, *locus* 149, 150, *locus* 177, *locus* 600 și *locus* 602 (Fig. 2)¹¹. Dintre acestea, șase sunt locuințe (*locus* 83, *locus* 92, *locus* 130, *locus* 150, *locus* 177, *locus* 600), două sunt gropi de provizii (*locus* 149, *locus* 602) și un cuptor exterior locuințelor (*locus* 133).

2.1. Locuințe

2.1.1. *Locus* 83 este o locuință de formă neregulată cu lungimea de 3,48 m, lățimea de 2,74 m și adâncimea maximă de 0,40 m; are o arie de 8,16 m² (Fig. 3)¹². În partea de nord a locuinței s-a găsit o vatră. În pământul de umplutură au fost descoperite câteva fragmente ceramice, chirpici și oase de animale.

Fragmentele ceramice descoperite în zona vetrei provin de la oale modelate la roata înceată. S-au găsit fragmente de pereți de oale, din pastă semifină cu mică și pietricele în compoziție, care le conferă un aspect ușor zgrunțuros, de culoare cărămizie; decorul constă în benzi de linii vălurite, încadrate de benzi de linii drepte (Pl. I.1.2–3). Un fragment de perete de vas lucrat dintr-o pastă semifină, de culoare gălbuie, este decorat cu linii drepte, puternic incizate, distanțate, pe toată suprafața (Pl. I.1.1).

2.1.2. *Locus* 92 este o locuință de formă neregulată, cu lungimea de 3,31 m, lățimea de 3,19 m

și adâncimea maximă de 0,35 m; are o arie de 9,01 m² (Fig. 4). În partea de nord-est a locuinței s-a descoperit o vatră de cuptor, iar în partea sa de sud două gropi de stâlp; o altă groapă de stâlp a apărut pe latura vestică. În colțul nord-estic al locuinței s-a găsit o groapă de provizii care a fost denumită *locus* 602.

În raportul nr. 2195/11.11.2011, s-a menționat că nu se cunoaște relația între locuința – *locus* 92 și *locus* 602, deși se amintește că groapa de provizii era în colțul nord-estic al locuinței¹³. Probabil pentru că gropile acestora nu s-au intersectat s-a făcut o asemenea afirmație, dar acestea au fost contemporane, din fotografie se observă faptul că groapa de provizii este situată în interiorul locuinței.

Din pământul de umplutură al locuinței au rezultat fragmente ceramice modelate la roata înceată dintr-o pastă semifină, amestecată cu mică sau pietricele, decorate cu benzi de linii vălurite sau cu linii drepte, de culoare cărămizie, brună sau cenușie; unele dintre acestea având ardere secundară la exterior (Pl. I.2.2–6, 8.). S-a găsit și un fragment de la fundul unui vas lucrat la roata rapidă, dintr-o pastă semifină amestecată cu pietricele, care îi conferă un aspect zgrunțuros, este ars oxidant complet, are o culoare cărămizie și are urme de ardere secundară la exterior (Pl. I.2.7).

În acest complex s-a găsit o cantitate însemnată de ceramică modelată cu mâna (Pl. II.1–6, 8–10), inclusiv un vas întregibil (Pl. II.11). Ceramica este arsă oxidant, este modelată din pastă semifină cu pietricele în compoziție sau grosieră cu pietricele, fapt care îi conferă un aspect zgrunțuros. Se remarcă buza unei tăvi de lut dintr-o pastă grosieră, amestecată cu pietricele și paie, de culoare cărămizie (Pl. II.7).

Între fragmentele ceramice a apărut și un fragment de cute din piatră șlefuită (Pl. II.2.1).

S-a mai găsit un fragment de la toarta unei căni modelate cu mâna, posibil antică, precum și buza cu alveole a unui vas. Acestea mai degrabă provin din antichitate, semn că a existat o secționare a unui complex mai vechi, despre care nu am găsit nici o consemnare în documentație.

2.1.3. *Locus* 130 este tot o locuință, pentru care nu am găsit o descriere, ci doar tabelul de coordonate de la planul topografic al sitului 7 unde se menționează și faptul că avea o suprafață de 7,06

raportul întocmit de responsabilul științific, dr. Dumitru Țeicu, nr. 2196 din 11.11.2011.

¹⁰ *Raport de cercetare arheologică preventivă pe autostrada Arad-Tișișoara, situl 7 Pișchia*, înregistrat la Direcția Județeană pentru Cultură Tișiș cu nr. 2196 din 11.11.2011

¹¹ Mulțumesc doamnei dr. Adriana Sărășan, geomatician la Muzeul Național al Banatului Tișișoara, pentru contribuția în realizarea planului complexelor arheologice care aparțin de așezarea din secolele IX-X p. Chr.

¹² Mulțumesc domnului dr. Florin Drașovean pentru amabilitatea cu care mi-a pus la dispoziție varianta electronică a raportului cu nr. 2195 din 11.11.2011, de unde am putut extrage fotografiile unora dintre complexele arheologice cercetate în 2010.

¹³ În raport a fost descrisă greșit amplasarea în locuință a cuptorului ca fiind la nord-est și a gropii de provizii la nord-vest, aceasta fiind de fapt inversă, respectiv în partea de nord-est cuptorul și în cea de nord-vest groapa de provizii, după cum reiese din fotografia complexului arheologic, vezi Fig. 4.

m². În mod inexplicabil, din cele două rapoarte înaintate de arheologi lipsește descrierea complexului arheologic cu numărul 130, care are doar o fotografie în raportul cu nr. 2195/11.11.2011 (Fig. 5). Însă, din descrierea complexului 129, o locuință de formă patrulateră din epoca antică, aflăm că aceasta a fost tăiată de locuința 130. În raportul nr. 2195/11.11.2011 se apreciază că locuința 129 este din epoca medievală timpurie, dar inventarul arheologic se datează de fapt în secolele III-IV p. Chr.

Pe etichetele materialelor arheologice mai apare un indiciu cu privire la adâncimea complexului, acestea fiind colectate de la adâncimi cuprinse între 0,15-0,35 m și 0,30-0,60 m.

În pământul de umplutură al locuinței 130, au fost descoperite fragmente de oale modelate la roata înceată dintr-o pastă semifină, cu mică în compoziție, de culoare cărămizie sau brun-cărămizie, unele cu urme de ardere secundară de culoare neagră de la expunerea la foc (Pl. III.1-9, Pl. IV.1-15, Pl. V.1-14, Pl. VI.1-2, 4-15). Acestea sunt decorate doar cu linii incizate (Pl. III.1-9, Pl. IV.2-7, 9, 11-13, 15) sau doar cu linii vălurite (Pl. V.3, 5-7, 10), altele cu diverse combinații de benzi de linii drepte și linii vălurite (Pl. IV.1, 8, 10, 14, Pl. V.1-2, 4, 8-9, 11-14). Doar câteva fragmente au în compoziție multă mică (Pl. III.2-3, 5-9, Pl. IV.2, 9-13, Pl. V.6-8, 10, Pl. VI.7-8) sau sunt ușor zgrunțuroase (Pl. III.2, Pl. IV.7, Pl. V.7, 10, Pl. VI.5, 7).

Remarcăm prezența unui castron decorat cu linii drepte (Pl. III.5), o formă de vas mai rar întâlnită în aceste așezări, precum și a unei mărci de olar pe fundul unui vas (Pl. VI.15).

S-au mai găsit fragmente de ceramică lucrată cu mâna, de la un vas negricios, ars reducător (Pl. VI.3).

2.1.4. Locus 150 este o locuință de formă patrulateră cu lungimea de 3,26 m, lățimea de 2,96 m și adâncimea maximă de 0,24 m; are suprafața de 8,44 m². În colțul de nord s-a conturat un cuptor, iar pe vatra acestuia s-au găsit fragmente ceramice, cenușă vitrificată, fragmente de chirpici, urme de arsură și fragmente de piatră. Pereții cuptorului sunt bine arși, iar pe fundul cuptorului s-a aflat un strat de cenușă.

Pereții locuinței erau susținuți de stâlpi cu diametrul de aproximativ 0,15 m. Între aceștia, doi erau de dimensiuni mai mari. Astfel, unul dintre stâlpi, notat *locus* 152, avea o groapă ovală având lungimea de 0,44 m, lățimea de 0,36 m și adâncimea maximă de 0,1 m, și se afla în colțul sudic al locuinței. Celălalt stâlp, notat *locus* 153, avea o

groapă ovală cu lungimea de 0,50 m, lățimea de 0,46 m și adâncimea maximă de 0,10 m, și se afla în colțul de nord al locuinței.

În pământul de umplutură al cuptorului, pe vatră, s-au găsit patru fragmente de pereți și trei fragmente de funduri de vase modelate la roata înceată, dintr-o pastă semifină, cu mică sau pietricele în compoziție, de culoare cărămizie, brună și neagră, cu urme de ardere secundară; un fragment de vas de culoare galben-cărămizie, modelat manual dintr-o pastă semifină amestecată cu pietricele, care îi conferă un aspect zgrunțuros; un fragment de la buza unei tăvi de dimensiuni mari, modelată dintr-o pastă grosieră, de culoare galben-cărămizie; fragmente de vâltuci de lut și de vatră. După tehnica de execuție și compoziția pasteii, fragmentele ceramice se datează în secolele IX-X p. Chr.

2.1.5. Locus 177 este o locuință cu formă neregulată, având lungimea de 2,90 m, lățimea de 2,7 m și adâncimea maximă de 0,74 m; are suprafața de 6,58 m² (Fig. 6). În colțul de nord-vest, s-a descoperit un cuptor, în gura căruia a apărut un vas din ceramică întregibil (Pl. VIII.2.3). Pe vatra cuptorului au fost găsite fragmente ceramice și bucăți de piatră. De asemenea, s-a descoperit o bucată de tuf vulcanic.

Vasul a fost modelat la roata înceată, dintr-o pastă semifină, cu mică în compoziție, de culoare cărămizie, are urme de ardere secundară la exterior. În jumătatea sa superioară, acesta este decorat cu o combinație de benzi de linii drepte și de linii vălurite. Au mai fost găsite fragmente ceramice de la un vas lucrat la roata înceată, dintr-o pastă semifină, cu mică în compoziție, de culoare brun-cărămizie, decorat cu benzi succesive de linii drepte și vălurite (Pl. VIII.2.1), precum și un fragment de la o tavă din lut, de dimensiuni mai mici, modelată dintr-o pastă grosieră, de culoare brună, cu urme de ardere secundară la exterior (Pl. VIII.2.2).

În partea de sud-vest a locuinței s-a conturat o groapă de provizii circulară, notată *locus* 177A, cu diametrul de 1 m și adâncimea maximă de 0,74 m. În pământul de umplutură al acesteia s-au descoperit fragmente ceramice și oase de animale.

2.1.6. Locus 600 este o locuință pentru care nu am găsit nici o descriere, ci doar tabelul de coordonate topografice, unde este menționat faptul că are o suprafață de 9,87 m². Am mai găsit și o fotografie¹⁴ (Fig. 7).

¹⁴ Fotografie din arhiva personală a colegului Andrei Georgescu.

Din fotografie observăm că locuința are o formă rectangulară, cu un cuptor cotlonit în partea sa de nord-est. Pe latura îngustă a locuinței, cea de nord-vest, se află trei gropi de stâlpi. În fața gropii de stâlp din colțul de nord-est se află bucăți de tavă din lut. Pe latura mai lungă a locuinței, cea de vest, se observă o groapă de stâlp.

Cuptorul are o formă ovală și pereții din lut ars. În interior sunt multe fragmente ceramice și de tăvi din lut (Pl. IX.1–21, Pl. X.1–16, Pl. XI.1–19, Pl. XV.3, 10). În fața cuptorului se află o aglomerare de fragmente ceramice, bucăți de tăvi din lut și de vatră (Pl. XII.1–15, Pl. XIII.1–17, Pl. XIV.1–19, Pl. XV.1–2, 4–9, 11), precum și o zonă cu multă arsură de culoare neagră, ceea ce pare a fi o amenajare, o vatră deschisă în apropiere de cuptor.

Materialul ceramic a fost colectat în parte de la adâncimea de 0,30 m sau 0,40 m (Pl. XII.1–15, Pl. XIII.1–17, Pl. XIV.1–19, Pl. XV.1–2, 4–9, 11), precum și de pe o vatră, de la adâncimea de 0,30 m și 0,60 m (Pl. IX.1–21, Pl. X.1–16, Pl. XI.1–19, Pl. XV.3, 10).

Astfel, au fost descoperite fragmente ceramice de la oale modelate la roata înceată, dintr-o pastă semifină, amestecată cu mică, în unele cazuri în cantitate mai mare. Pasta a fost amestecată și cu pietricele în unele cazuri, ceea ce îi conferă un aspect zgrunțuros. Unele vase au fost decorate doar cu benzi de linii vălurite (Pl. XI.1, 8–9, 18–19) sau doar cu linii drepte grupate pe toată suprafața sau în benzi (Pl. IX.8–9, 14, Pl. X.1–16, Pl. XII.7, Pl. XIII.1–17). Pe vase apare și decor care constă în combinații de benzi din linii drepte și linii vălurite (Pl. XI.2–7, 10–17, Pl. XIV.1–19). Ceramica are culoarea cărămizie, brună sau cenușie, unele dintre acestea având ardere secundară la exterior.

Au apărut și fragmente de vase modelate cu mâna, dintr-o pastă semifină, de culoare brun-cărămizie, cu pietricele în compoziție care îi conferă un aspect zgrunțuros (Pl. XV.1, 4). Mai sunt și vase modelate cu mâna dintr-o pastă mai grosieră (Pl. XV.5).

Au fost găsite tăvi din lut de dimensiuni mari (Pl. XV.8, 11), dar și unele de dimensiuni medii (Pl. XV.2–3, 6–7, 9–10), dintr-o pastă grosieră, arse oxidant, de culoare gălbuie sau cărămizie.

În ceea ce privește ceramica modelată la roata rapidă, se pare că este reprezentată de fragmente de la două funduri de vase modelate dintr-o pastă semifină, cu pietricele în compoziție, care îi conferă un aspect zgrunțuros, arse oxidant complet și de culoare cărămizie (Pl. XII.12–13); au ardere secundară la exterior.

Pe vatra cuptorului, la adâncimi cuprinse între

0,30 și 0,60 m, au fost descoperite fragmente ceramice de la oale modelate la roata înceată, dintr-o pastă semifină, amestecată cu mică și cu pietricele în unele cazuri (Pl. IX.4, 6, 10, 12, 17, 20, Pl. X.1, 5, Pl. XI.2, 10–11), ceea ce îi conferă un aspect zgrunțuros. Repertoriul decorativ constă în linii drepte incizate pe toată suprafața (Pl. X.3, 7–8), sau benzi de linii incizate, unele mai groase (Pl. X.1–2, 9, 13, 16), altele mai subțiri (Pl. X.4–5, 10–12, 14–15), precum și în benzi de linii vălurite, reprezentate mai ales în jumătatea superioară a vasului (Pl. XII.1, 18–19). Desigur nu lipsesc combinațiile de benzi din linii vălurite și linii drepte (Pl. XII.2–17).

Fragmentele de vase sunt arse oxidant complet, doar câteva sunt arse reducător (Pl. XI.1, 3, 9, 14, 17).

Un fragment de vas decorat pe ambele fețe cu linii incizate vălurite și pe cealaltă cu o linie dreaptă poate reprezenta un fragment de strachină sau farfurie, oricum un recipient cu gura foarte largă (Pl. XI.5).

S-a mai găsit și un fragment ceramic decorat cu o linie în val situată pe umărul vasului și combinată cu linii drepte, orizontale (Pl. XI.16), tip de decor care se regăsește în așezarea de la Dumbrăvița (jud. Timiș)¹⁵.

De asemenea, s-au găsit fragmente de tăvi din lut, dintr-o pastă grosieră, arse oxidant, de culoare gălbuie (Pl. XV. 3, 10).

Desigur că ceramica din acest complex arheologic nu se diferențiază cronologic, dar am preferat să fie prezentată după locul de descoperire, pentru a avea o imagine mai clară a distribuției artefactelor în interiorul locuinței.

Se mai cuvine menționat faptul că în acest complex arheologic au fost găsite și fragmente de cute din piatră șlefuită (Pl. VIII.1.1–2).

2.2. Gropi de provizii

2.2.1. *Locus* 149 este o groapă de provizii cu lungimea de 1,66 m, lățimea de 1,60 m și adâncimea de 0,73 m (Fig. 8). Groapa taie locuința 146. În pământul de umplutură s-a găsit ceramică din antichitate (secolele III-IV p. Chr.) și din evul mediu timpuriu, precum și resturi osteologice de proveniență animalieră.

Cel mai probabil, fragmentele ceramice antice provin din locuința 146, despre care nu am găsit nici un fel de date decât informația aflată în descrierea acestui complex.

Materialul ceramic constă în fragmente de oale

¹⁵ Tănase 2004, 157, Pl. XXVII.1.

modelate la roata înceată dintr-o pastă semifină, cu multă mică în compoziție, de culoare cărămizie sau brun-cărămizie, cu urme de ardere secundară de culoare neagră de la expunerea la foc. Acestea sunt decorate cu benzi de linii drepte (Pl. VIII.2.1) și cu benzi succesive de linii drepte și linii vălurite (Pl. VIII.2.2–3).

2.2.2. *Locus 602* este o groapă de provizii situată în partea de nord-est a complexului 92 (Fig. 4). Aceasta este singura informație despre care aflăm din descrierea sa în raportul cu nr. 2591 din 11.11.2011.

Se cuvine remarcat aici faptul că în cadrul materialului ceramic apar câteva fragmente modelate la roata rapidă, dintr-o pastă fină de culoare cenușie sau gălbuie, lustruită, care se datează în antichitate, la fel ca în cazul complexului 92. Astfel că, așa cum am mai afirmat, este posibil ca atât locuința 92, cât și groapa de provizii 602 să fi secționat un nivel de locuire din secolele III-IV p. Chr., fapt care nu a fost consemnat în documentația scrisă.

În depozitul muzeului din Timișoara am găsit materiale arheologice provenite din această groapă de provizii, pe etichete fiind consemnat doar la unele pungi că sunt dintr-un nivel de cioburi, ceea ce înseamnă că au fost găsite într-un strat compact; adâncimea menționată este de 0,30-0,40 m.

Ceramica este preponderent modelată la roata înceată, dintr-o pastă semifină, cu pietricele în compoziție, care îi conferă un aspect zgrunțuros sau cu multă mică (Pl. XVII.12, 16, Pl. XVIII.2). Culoarea vaselor este de regulă cărămizie, cu tonuri de la brun la gălbui, nu apare deloc ceramica cenușie arsă reducător. Multe dintre cioburi au urme de ardere secundară de la expunerea la foc. Repertoriul decorativ este variat și constă mai ales în combinații de benzi de linii și de linii vălurite, incizate (Pl. XVIII.1–21), dar apar și benzi de linii drepte (Pl. XVII.1–3, 5, 7–8, 10–11). Unele vase sunt decorate în întregime cu linii incizate (Pl. XVI.9, 12, 16).

S-au găsit și fragmente de vase arse oxidant, modelate la roata rapidă, dintr-o pastă semifină, cu pietricele în compoziție, care îi conferă un aspect zgrunțuros; culoarea este cărămizie, chiar de o nuanță mai deschisă (Pl. XVI.1–4). Un fragment de vas are buza evazată la exterior, teșită, iar la interior cu o ușoară șanțuire (Pl. XVI.1), iar altul are buza ușor răsfrântă la exterior, ciobită, umărul puțin bombat, decorat cu o bandă de linii canelate (Pl. XVI.3). Același tip de decor apare pe pereții unui vas de dimensiuni mai mici (Pl. XVI.2)

În acest complex au fost găsite și fragmente

de tăvi din lut, dintr-o pastă grosieră, semifină, arse oxidant, de culoare galben-cărămizie (Pl. XIX.1–11).

2.3. Cuptor

2.3.1. *Locus 133* este un cuptor cu lungimea de 3,49 m, lățimea de 1,3 m și adâncimea maximă de 0,40 m; are o suprafață de 2,88 m² (Fig. 9). Orientarea cuptorului este NV-SE. Vatra cuptorului era bine păstrată, puternic arsă. În interiorul vetrei sunt prezente urme de lut ars rezultate în urma prăbușirii cupolei. Pereții cuptorului se păstrează fragmentar până la o înălțime de 0,10 m de la nivelul vetrei. În pământul de umplutură s-au găsit fragmente ceramice și oase de animale.

În acest complex arheologic au fost descoperite fragmente ceramice de la vase modelate la roata înceată, dintr-o pastă semifină, cu mică în compoziție (Pl. VII.1.1) sau mică și pietricele (Pl. VII.1.2–3), care îi conferă un aspect zgrunțuros. Culoarea este brună și au urme de ardere secundară la exterior. Decorul este reprezentat prin linii vălurite (Pl. VII.1.1) sau benzi de linii drepte (Pl. VII.1.2).

3. Încadrare cronologică și culturală

Locuințele descoperite la Pișchia au aproape toate instalații de foc, fie că este vorba despre cuptoare (*locus 150, locus 177, locus 600*), fie că este vorba despre vetre (*locus 83, locus 92*). Posibil ca și locuința *locus 130* să fi avut o instalație de foc în interior, dar nu am găsit o descriere a acesteia, iar în fotografia sa apare în prim plan conturul unui cuptor (Fig. 5), dar pare să fie un alt complex arheologic, respectiv *locus 133*. Cuptorul – *locus 133*, exterior locuințelor, a fost găsit în apropiere de locuința *locus 130*, fiind probabil în relație cu gospodăria acesteia. Aparent, avem de-a face cu o așezare unde locuințele erau grupate în pâlcuri, după cum observăm din planul de situație în care locuințele *locus 177* și *locus 600* sunt situate la o oarecare distanță față de locuințele *locus 83, locus 92, locus 130* și *locus 150* și de dependențele acestora *locus 133* – cuptor și *locus 149* – groapă de provizii.

Locuințele nu aveau dimensiuni mari și erau ușor adâncite, 0,24-0,40 m de la nivelul de conturare. Excepție face complexul *locus 177*, cu adâncimea de aproximativ 0,74 m și probabil complexul 130, din care a fost colectată ceramică până la adâncimea de 0,60 m, dar se pot înscrie între locuințele ușor adâncite și nu de tip bordei.

Locuințe în care s-au găsit instalații de foc și tăvi din lut de dimensiuni mari au mai fost descoperite

în Banat la Remetea Mare-Gomila lui Pituț (jud. Timiș)¹⁶, așezare în care sunt cele mai apropiate analogii și pentru materialul arheologic descoperit în complexele prezentate.

Marea majoritate a ceramicii descoperite a fost lucrată la roata înceată, dintr-o pastă semifină, de obicei cu mică în compoziție sau cu pietricele, de unde are un aspect ușor zgrunțuros. Ceramica a fost arsă oxidant, de regulă arderea este oxidantă completă, dar s-au găsit și câteva fragmente de la vase de culoare cenușie sau neagră, arse reducător (Pl. VI.3, Pl. XI.1, 3, 9, 14, 17). Există urme de ardere secundară la exteriorul vaselor și la interiorul acestora, fapt care înseamnă că acestea au fost expuse la foc, fiind așadar utilizate la gătit. Ca forme regăsim în majoritate covârșitoare oale de dimensiuni medii, doar două fragmente sunt susceptibile a proveni de la străchini sau castroane (Pl. III.5, Pl. XI.5).

Există în locuința *locus* 92 un vas ars oxidant, modelat cu mâna, dintr-o pastă semifină, cu pietricele în compoziție, sclivisit la exterior, care nu are urme de ardere secundară, fiind probabil utilizat la manevrarea lichidelor sau a alimentelor, ori la servirea mesei (Pl. II.11).

De remarcat este și ceramica modelată la roata rapidă, arsă oxidant, din pastă semifină cu pietricele în compoziție, care îi conferă un aspect zgrunțuros. Acest tip de ceramică este specifică perioadei secolelor VIII-X și apare mai ales în regiunea centrală și în cea de vest a României. Despre ceramica zgrunțuroasă arsă oxidant s-a spus că este posibil să fie un indiciu al moștenirii antice și să certifice existența unei populații cu rădăcini romanice¹⁷. Potrivit unei alte opinii, această ceramică ar fi de fapt în legătură cu populația avaro-slavă¹⁸.

În orice caz, prezența acestui tip de ceramică în zona vestică și în spațiul intracarpatic ale României poate dovedi și legăturile cu regiunile balcanice și implicit cu lumea bizantină, unde meșterii olari cunoșteau tehnica de producere a olăriei la roata rapidă¹⁹.

Ceramică zgrunțuroasă modelată la roata rapidă s-a mai găsit în așezarea din secolele VIII-IX de la Susani-Seliște (jud. Timiș)²⁰, un fragment de vas

de culoare cenușie, ars reducător. În așezarea de la Remetea Mare-Gomila lui Pituț s-au găsit câteva fragmente ceramice zgrunțuroase modelate la roata rapidă dintr-o pastă semifină cu mică în compoziție, care sunt arse oxidant²¹. Ceramică zgrunțuroasă modelată la roata rapidă mai este menționată în așezările de la Lugoj-Știuca Veche (jud. Timiș)²² și Sacoșu Mare (jud. Timiș)²³, care se datează în secolul al VIII-lea.

Pe de altă parte, este de remarcat prezența tăvilor din lut, de dimensiuni mari și medii, descoperite în locuințele *locus* 150, *locus* 177 și *locus* 600, în groapa de provizii *locus* 602. Aceste tăvi din lut sunt specifice perioadei medievale timpurii, fiind utilizate pentru uscarea semințelor și a fructelor sau pentru coacere²⁴. Unele erau folosite chiar la prelucrarea metalelor²⁵.

Mai remarcăm posibilitatea ca locuința *locus* 92 și groapa de provizii *locus* 602 să fie mai timpurii decât celelalte, eventual de la jumătatea secolului IX, deoarece apare o ceramică arsă oxidant, preponderent lucrată cu mâna dintr-o pastă semifină cu pietricele în compoziție, și care are forme alungite. De asemenea, este prezentă ceramica modelată la roata înceată dintr-o pastă semifină cu pietricele în compoziție, care îi conferă un aspect puternic zgrunțuros și o diferențiază, din punctul de vedere al tehnicii de producere a pasteii, de fragmentele ceramice descoperite în celelalte complexe arheologice, care au o pastă semifină, de regulă doar cu mică în compoziție.

În locuințele *locus* 130 și *locus* 600 s-au găsit fragmente ceramice decorate cu o linie în val situată pe umărul vasului și combinată cu linii drepte, orizontale (Pl. V.8, Pl. XI.16), specifice perioadei de trecere din secolul IX în secolul X²⁶. De asemenea, celelalte fragmente ceramice din locuința *locus* 130 par ușor diferite față de celelalte ca tehnică de execuție și repertoriu decorativ, astfel că s-ar putea ca acesta să fie un complex arheologic databil chiar la începutul secolului al X-lea și să reprezinte cel mai târziu orizont de locuire al așezării. Astfel că, se poate vorbi despre o locuire de-a lungul câtorva decenii, complexele arheologice *locus* 92 și *locus* 602 fiind mai timpurii (a doua jumătate a secolului IX), iar *locus* 130 și *locus* 600 ceva mai târzii (sfârșitul secolului IX-începutul sec. X).

¹⁶ Bejan 1986, 260; Tănase 2021, 162, 170, Pl. 4.

¹⁷ Stanciu 2000, 143, 145; Băcuț-Crișan 2017, 205–206; Băcuț-Crișan, Bejinariu 2020, 83–84.

¹⁸ Cosma 2022, 266.

¹⁹ Pentru apariția ceramicii modelate la roata rapidă în vestul Transilvaniei în cursul secolului al VIII-lea, s-ar putea lua în considerare venirea unor meșteri olari itineranți veniți din Imperiul Bizantin, care cunoșteau tehnica de realizare a acesteia. Vezi: Cosma 2022, 265.

²⁰ Tănase 2019, 105–106; 116, Pl. VI.B.4; 119, Pl. IX.5a-b.

²¹ Fragmente ceramice descoperite în anul 1975, aflate în depozitul Muzeului Național al Banatului, nr. inv. 32.112 și nr. inv. 32.114.

²² Tănase 2019, 106 și nota nr. 19.

²³ Moroz-Pop 1993, 154–155.

²⁴ Gheneșcu 2002, 81; Stanciu *et alii* 2021, 44.

²⁵ Tănase 2021, 163.

²⁶ Vlkolinská 1994, 88.

Prin urmare, fragmentul de așezare cercetat la Pișchia în anul 2010, se datează în secolele IX-X, cam în aceeași perioadă de timp cu așezările de la Remetea Mare-Gomila lui Pituț²⁷, Dumbrăvița²⁸, Sânanđrei-Oxenbrickel (jud. Timiș)²⁹, sau cu cea de la Giarmata-Baraj (jud. Timiș)³⁰.

Așadar, cu toate că documentația cu privire la contextul de descoperire este deficitară, considerăm utilă publicarea acestui fragment de așezare atât pentru prezentarea tipului de complexe arheologice (locuințe, cuptoare, gropi de provizii), cât și a materialului arheologic, care este interesant din punctul de vedere al tipologiei formale și decorative a ceramicii.

Totodată, includerea acestei descoperiri în circuitul științific era necesară deoarece este o așezare investigată de specialiști, care îmbogățește astfel harta descoperirilor medievale timpurii din Banat atestate cert arheologic. În ultimii ani, s-a publicat un studiu în care au fost discutate siturile arheologice din epoca medievală timpurie din Banat³¹, prezentate doar pe baza semnalărilor din literatura de specialitate, nu și prin verificarea materialului arheologic în depozitele muzeelor sau ignorându-se publicații în care s-a discutat cronologia unora dintre așezări³². Astfel că, dintre descoperirile prezentate unele provin de fapt din așezări databile în faza D1 a epocii timpurii a migrațiilor (sec. IV-V p. Chr.)³³, ceramica modelată la roata înceată din această perioadă fiind la prima vedere asemănătoare celei din evul mediu timpuriu. Alte așezări se datează în secolele IX-X³⁴, și nu în secolele VIII-IX³⁵, așa cum au fost menționate în studiul amintit, pe baza atribuirilor cronologice greșite de către arheologii care le-au publicat în secolul XX³⁶.

Așadar, în așezarea de la Pișchia au fost folosite concomitent mai multe tipuri de ceramică: cea modelată la roata înceată care este preponderantă, cea zgrunțuroasă arsă oxidant, modelată la

roata rapidă, precum și cea modelată cu mâna, ultimele două categorii în cantitate mult mai mică. Această descoperire ne dovedește faptul că ceramica zgrunțuroasă de culoare cărămizie, modelată la roata rapidă, a fost utilizată și în a doua jumătate a secolului IX și la începutul secolului X, nu doar în secolul al VIII-lea. Ipoteza originii acesteia în regiunea fostei provincii Dacia poate fi luată în considerare, dar nu trebuie neglijată nici posibilitatea unor influențe directe dinspre lumea bizantină care s-au împletit cu moștenirea antică romană și s-a ajuns astfel la perpetuarea acestui tip de olărie.

Desigur că obiectele nu pot spune cine erau producătorii și utilizatorii acestora, dar în perioada medievală timpurie populații de origini și tradiții diferite prin procese de aculturație au dat naștere comunităților pe care le amintesc izvoarele scrise medievale. Diversitatea de populații din teritoriile stăpânite odinioară de avari este evidențiată de un fragment dintr-un izvor din secolul al XII-lea, în care se menționează că în Pannonia, pe unde curge Dunărea și Tisa, locuiesc sclavi (slavi), bulgari și blachii, adică păstorii romanilor (Anonymus Notarius, IX)³⁷.

BIBLIOGRAFIE

Anonymus Notarius
Anonymus Notarius, *Gesta Hungarorum (Faptele ungarilor)*, traducere, prefață, introducere și note de G. Popa-Lisseanu, București (2001).

Băcuet-Crișan 2017
D. Băcuet-Crișan, Despre cuptorul de olar din perioada medievală timpurie descoperit la Sighișoara "Dealul Viilor"-sector Necropolă (jud. Mureș). Observații privind tehnica de modelare a ceramicii și cronologia. Comparații cu olăria medievală timpurie modelată la roata rapidă din spațiul nord-vestic al României, în *Locuirea medievală timpurie din Transilvania și vecinătăți*, Orbis medievalis I, editori: F. Mărginean, I. Stanciu, D. Băcuet-Crișan, Cluj-Napoca (2017), 189–209.

Băcuet-Crișan, Bejinariu 2020
D. Băcuet-Crișan, I. Bejinariu, *Așezarea medievală timpurie de la Marca Sfârâuaș I (jud. Sălaj). Contribuții arheologice la cunoașterea olăriei modelate la roata rapidă din Depresiunea Silvaniei*, Cluj-Napoca (2020).

Bejan 1986
A. Bejan, Contribuții la cunoașterea culturii materiale din sud-vestul României în sec. VIII-X. Așezarea de la Remetea Mare-, Gomila lui Pituț". *Tibiscum* 6 (1986), 259–268.

²⁷ Tănase 2010, 82.

²⁸ Tănase 2004, 42.

²⁹ Tănase 2010, 83.

³⁰ Stanciu *et alii* 2021, 42.

³¹ Gáll, Romát 2016, 433–468.

³² Autorii studiului menționat la nota 31 nu au consultat un articol publicat în anul 2010 cu privire la cronologia așezărilor medievale timpurii din Banat, vezi Tănase 2010.

³³ De exemplu, vase descoperite la Jebel sau la Timișoara-Freidorf, aflate în colecția Muzeului Național al Banatului din Timișoara, se datează în secolele IV-V și nu în secolele VIII-IX.

³⁴ Tănase 2010, 82–83.

³⁵ Gáll, Romát 2016, 464–465.

³⁶ Aceste atribuiri cronologice despre descoperirile din secolele VII-X au mai fost preluate recent: Stanciu *et alii* 2021, 68–77.

³⁷ Pop 1996, 78–83.

- Bejan 1995
A. Bejan, *Banatul în secolele IV-XII*. Timișoara (1995).
- Bozu *et alli* 2016
O. Bozu, D. Tănase, A. C. Hamat, D. Negrei, Așezarea medievală timpurie din punctul Săliște, sat Susani, comuna Traian Vuia, județul Timiș, *Banatica* 26 (2016), 331–369.
- Cosma 2022
C. Cosma, Ceramică lucrată la roată cu turație rapidă din pastă zgrunțuroasă, descoperită în cimitirele din secolele VII-X din vestul României, *Apulum* 59 (2022), 253–275.
- Gáll, Romát 2016
E. Gáll, S. Romát, The Current State of Archaeological Research on the Avar Period in the Banat. Observations on the Changes in the Avar Settlement Territory in this Region and on Some Early Medieval Cultural-Sociological Phenomena, în *Zwischen Byzanz und der Steppe*, editori: Á. Bollók, G. Csiky, T. Vida, Budapest (2016), 433–468.
- Ghenescu 2002
O. Ghenescu, Observații asupra prezenței platourilor din lut în așezările din secolele VI-X de pe teritoriul Transilvaniei. *Buletinul Cercurilor Științifice Studentești* 8 (2002), 77–86.
- Moroz-Pop 1993
M. Moroz-Pop, Contribuții privind cercetarea civilizației materiale din Banat în epoca migrațiilor. *Tibiscum* 8 (1993), 153–167.
- Pop 1996
I. A. Pop, *Românii și maghiarii în secolele IX-XIV. Geneza statului medieval în Transilvania*, Cluj- Napoca (1996).
- Stanciu 2000
I. Stanciu, Despre ceramica medievală de uz comun, lucrată la roata rapidă, în așezările de pe teritoriul României (secolele VIII-X). *ArhMed* 3 (2000), 127–191.
- Stanciu *et alli* 2021
I. Stanciu, M. Urák, A. Ursuțiu, *O nouă așezare medievală timpurie din partea sud-vestică a României – Garmata-“Baraj”*, jud. Timiș. Alături de o examinare a locuirii medievale timpurii din Banatul românesc (secolele VII-IX-X), Cluj-Napoca (2021).
- Tănase 2004
D. Tănase, Descoperirile medievale și moderne, în F. Drașovean *et alii*, *Săpăturile arheologice preventive de la Dumbrăvița (jud. Timiș)*, Timișoara (2004), 38–55, 157–217: Pl. XXVI-LXXXVII.
- Tănase 2010
D. Tănase, Observații cu privire la ceramica din secolele VIII–X descoperită în așezări din Banatul de câmpie, în *Vasaria medievalia – vesela ceramică medievală (sec. VII–XVI)*, editori: G. Rădulescu, C. Gaiu, II, Bistrița (2010), 81–98.
- Tănase 2019
D. Tănase, The Relative Chronology of the Early Medieval Settlement in Susani-Săliște (Timiș County) from the Perspective of the Discovered Pottery, în *Inter tempora. Cronologia perioadei medievale timpurii (sec. VII – XIII). Probleme, abordări și rezultate*, Orbis Mediaevalis II, editori: F. Mărginean, I. Stanciu, K. László, Cluj-Napoca (2019), 103–119.
- Tănase 2021
D. Tănase, Living spaces and spaces destined for craft in the early medieval settlement at Remetea Mare – “Gomila lui Pituț” from Timiș County, în *Exploring dwellings and manufacturing spaces in the medieval context (7th–14th centuries)*, Orbis Mediaevalis III, editori: K. László, D. Băcuț-Crișan, I. Stanciu, F. Mărginean, Cluj-Napoca (2021), 157–176.
- Vlkolinská 1994
I. Vlkolinská, Pottery of the cemeteries from 9th–10th centuries in the territory of Slovakia, în *Slawische Keramik in Mitteleuropa vom 8. bis 11. Jahrhundert*, Hrsg. L. Poláček, Brno (1994), 83–92.

Fig. 1. Amplasarea sitului arheologic nr. 7, Pișchia, jud. Timiș/ The location of the archaeological site no. 7, Pișchia, Timiș County.

Fig. 2. Planul de situație al complexelor arheologice medievale timpurii din situl 7 de la Pișchia/ The situation plan of the early medieval archaeological features of the site 7 from Pișchia.

*Fig. 3. Complexul arheologic locus 83. Fotografie din raportul nr. 2195 din 11.11.2011/
Archaeological feature locus 83. Photo from report no. 2195 of 11.11.2011.*

*Fig. 4. Complexele arheologice locus 92 și locus 602. Fotografie din raportul nr. 2195 din 11.11.2011/
Archaeological features locus 92 and locus 602. Photo from report no. 2195 of 11.11.2011.*

Fig. 5. Complexul arheologic locus 130. Fotografie din raportul nr. 2195 din 11.11.2011/
Archaeological feature locus 130. Photo from report no. 2195 of 11.11.2011.

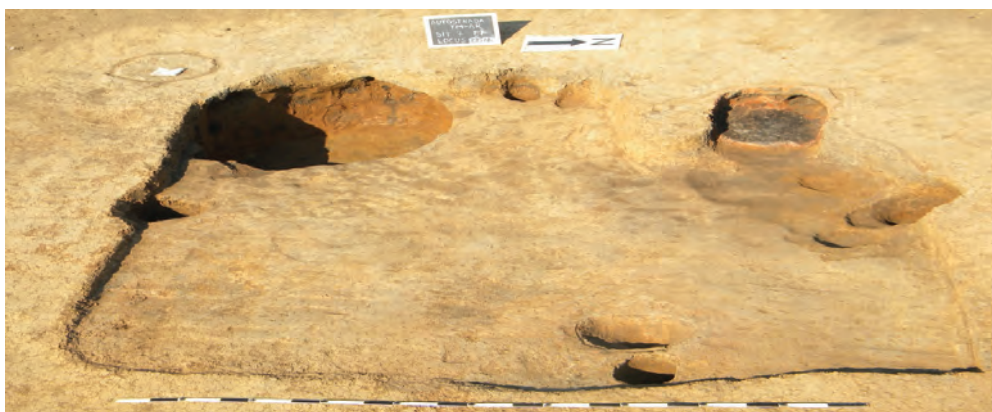

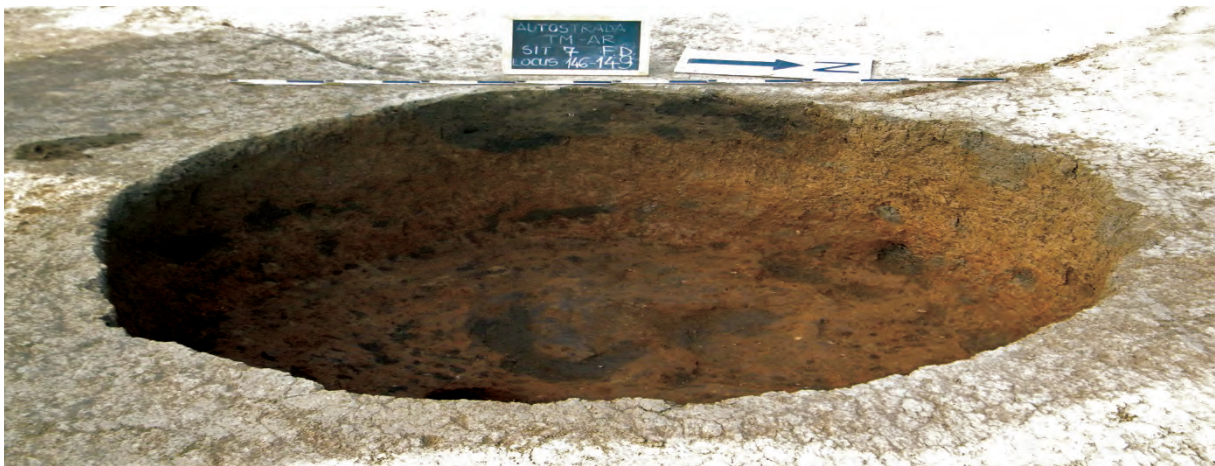
Fig. 6. Complexul arheologic locus 177. Fotografie din raportul nr. 2195 din 11.11.2011/
Archaeological feature locus 177. Photo from report no. 2195 of 11.11.2011.

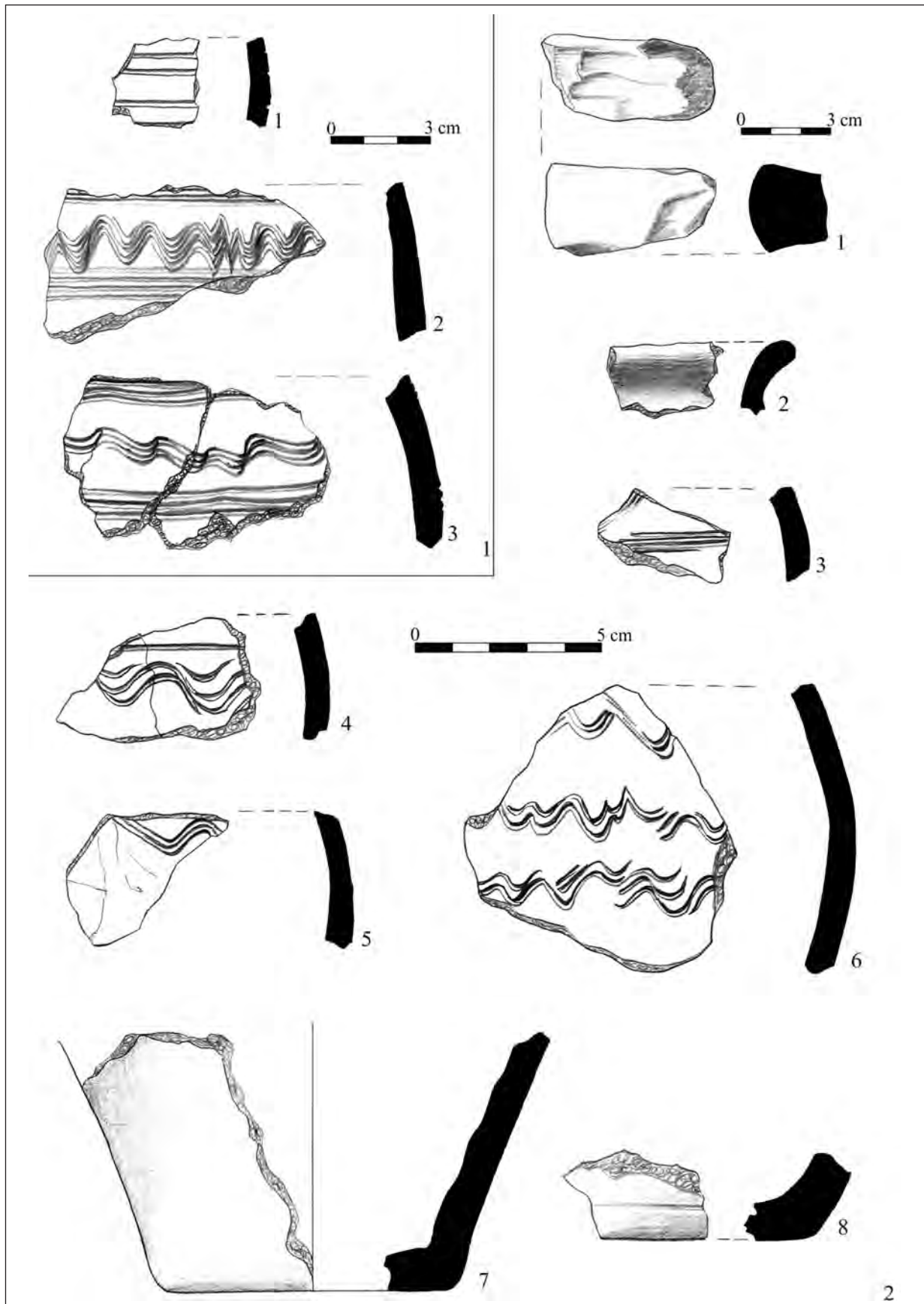
Fig. 7. Complexul arheologic locus 600, fotografie din arhiva personală a arheologului Andrei Georgescu/
Archaeological feature locus 600, photo from the personal archive of archaeologist Andrei Georgescu.

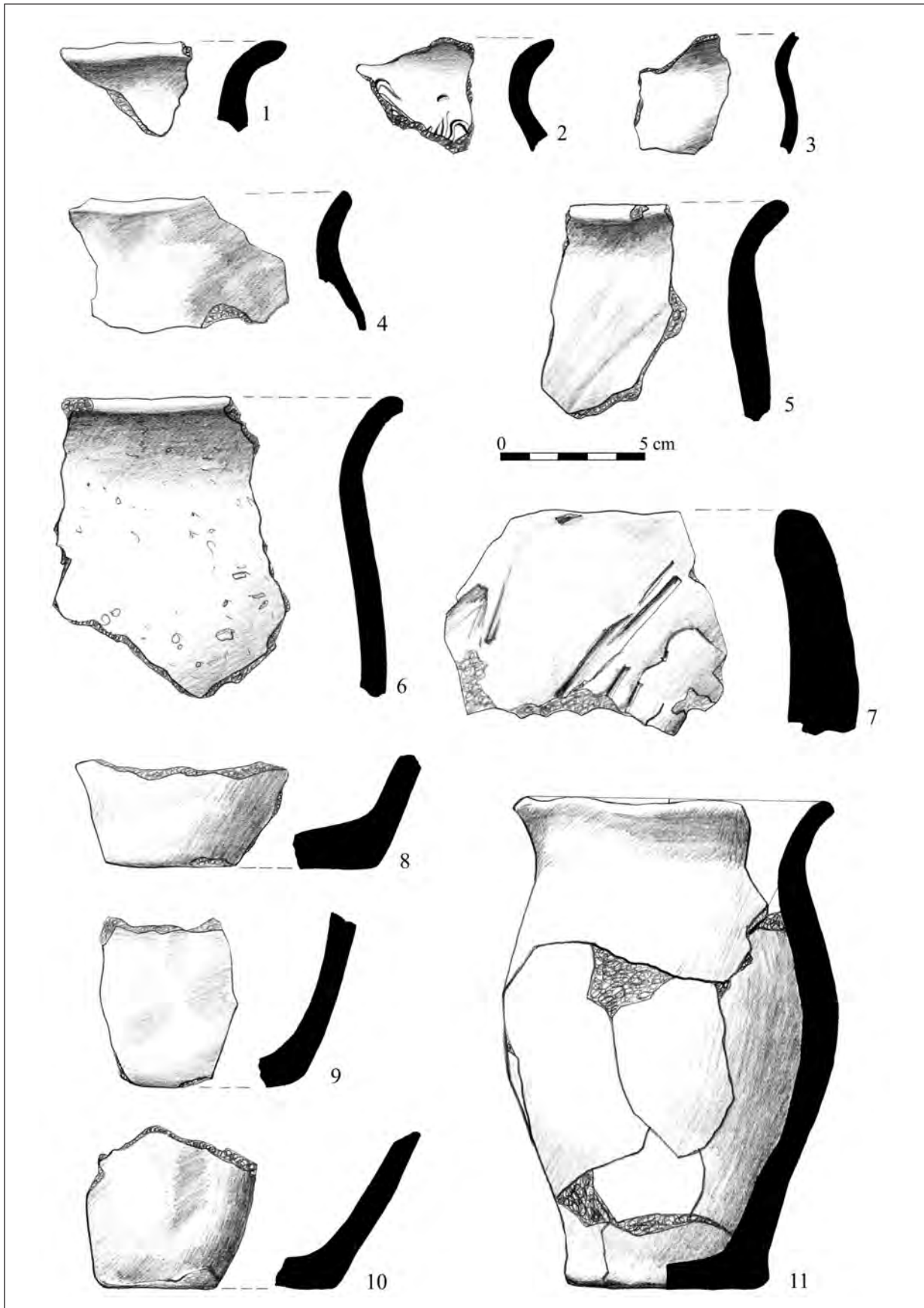
*Fig. 8. Complexul arheologic locus 149. Fotografie din raportul nr. 2195 din 11.11.2011/
Archaeological feature locus 149. Photo from report no. 2195 of 11.11.2011.*

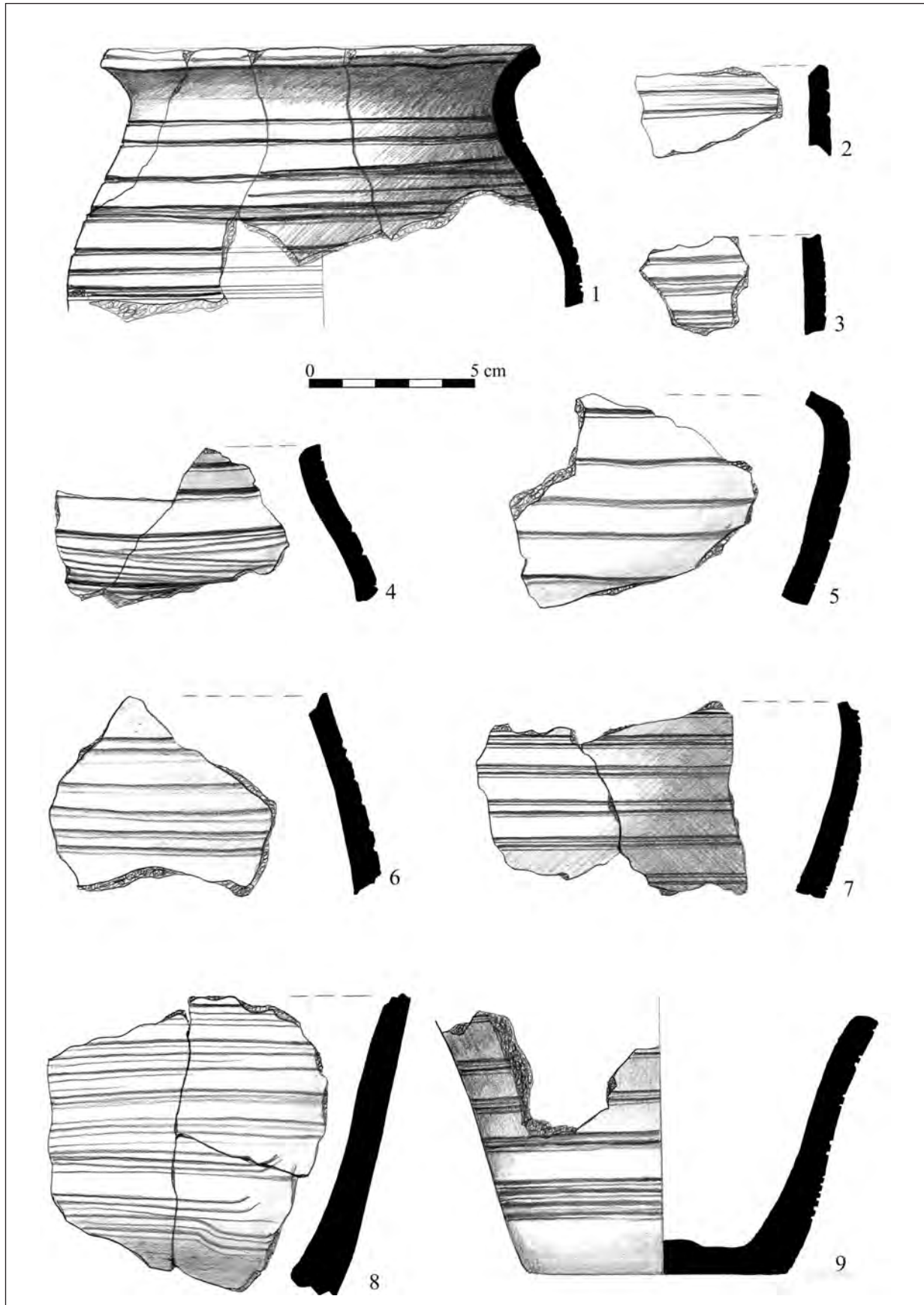
*Fig. 9. Complexul arheologic locus 133. Fotografie din raportul nr. 2195 din 11.11.2011/
Archaeological feature locus 133. Photo from report no. 2195 of 11.11.2011.*

Pl. I. 1.1–3. Fragmente ceramice modelate la roata încetă, descoperite în locuința *locus* 83. 2. Fragment de cute din piatră șlefuită (1), fragmente ceramice modelate la roata încetă (2–6, 8) și la roata rapidă (7), descoperite în locuința *locus* 92/Slow-wheel made pottery, discovered in the *locus* 83 dwelling. 2. Polished whetstone crease fragment (1), slow-wheel made pottery (2–6, 8) and fast-wheel made pottery (7), discovered in dwelling *locus* 92.

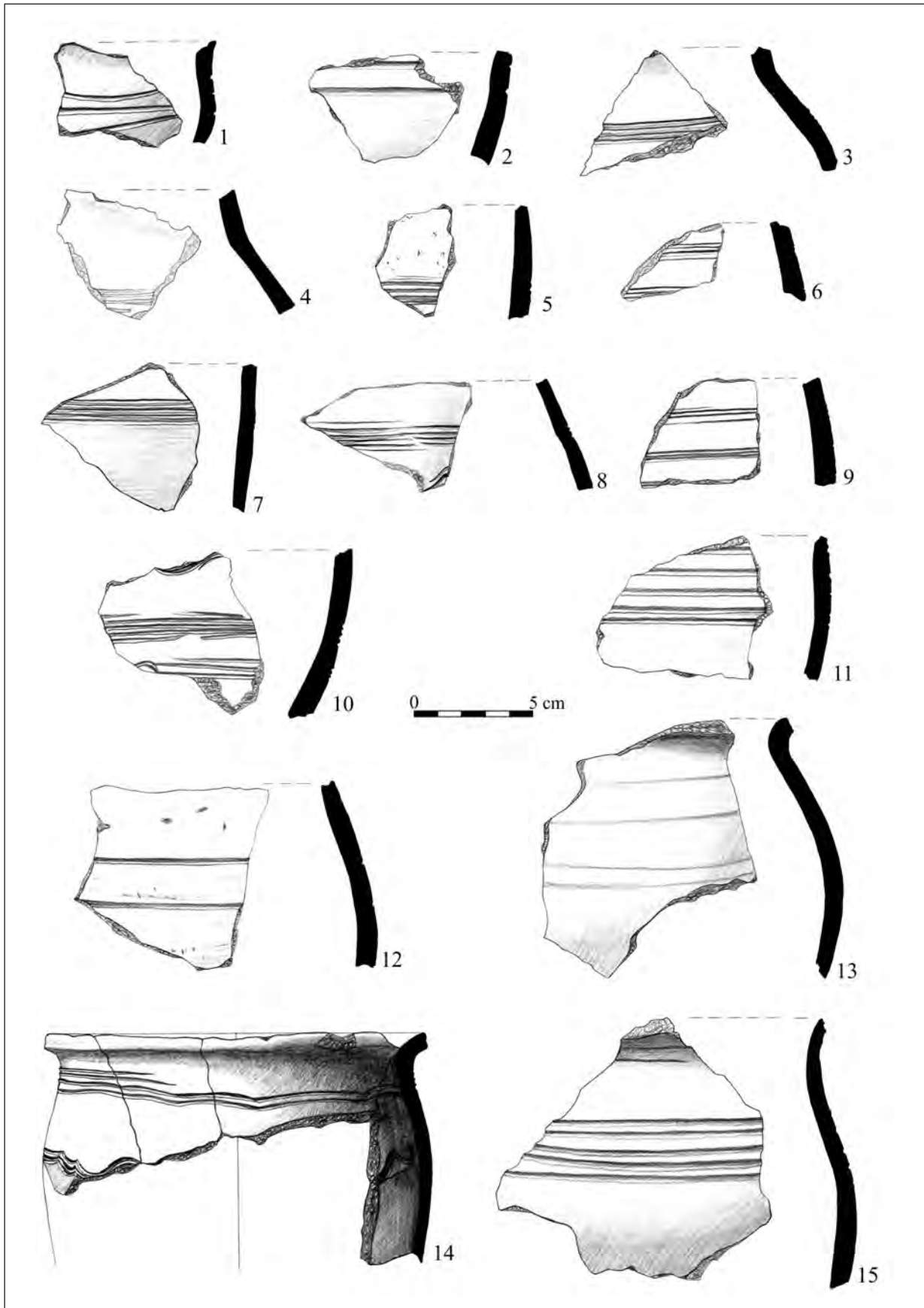

Pl. II. 1-9. Fragmente ceramice (1-6, 8-10), oală din ceramică (11), fragment de tavă din lut (7), modelate cu mâna, descoperite în locuința locus 92./1-9 | Pottery (1-6, 8-10), pot (11), clay tray fragment (7), hand-made, discovered in the dwelling locus 92.

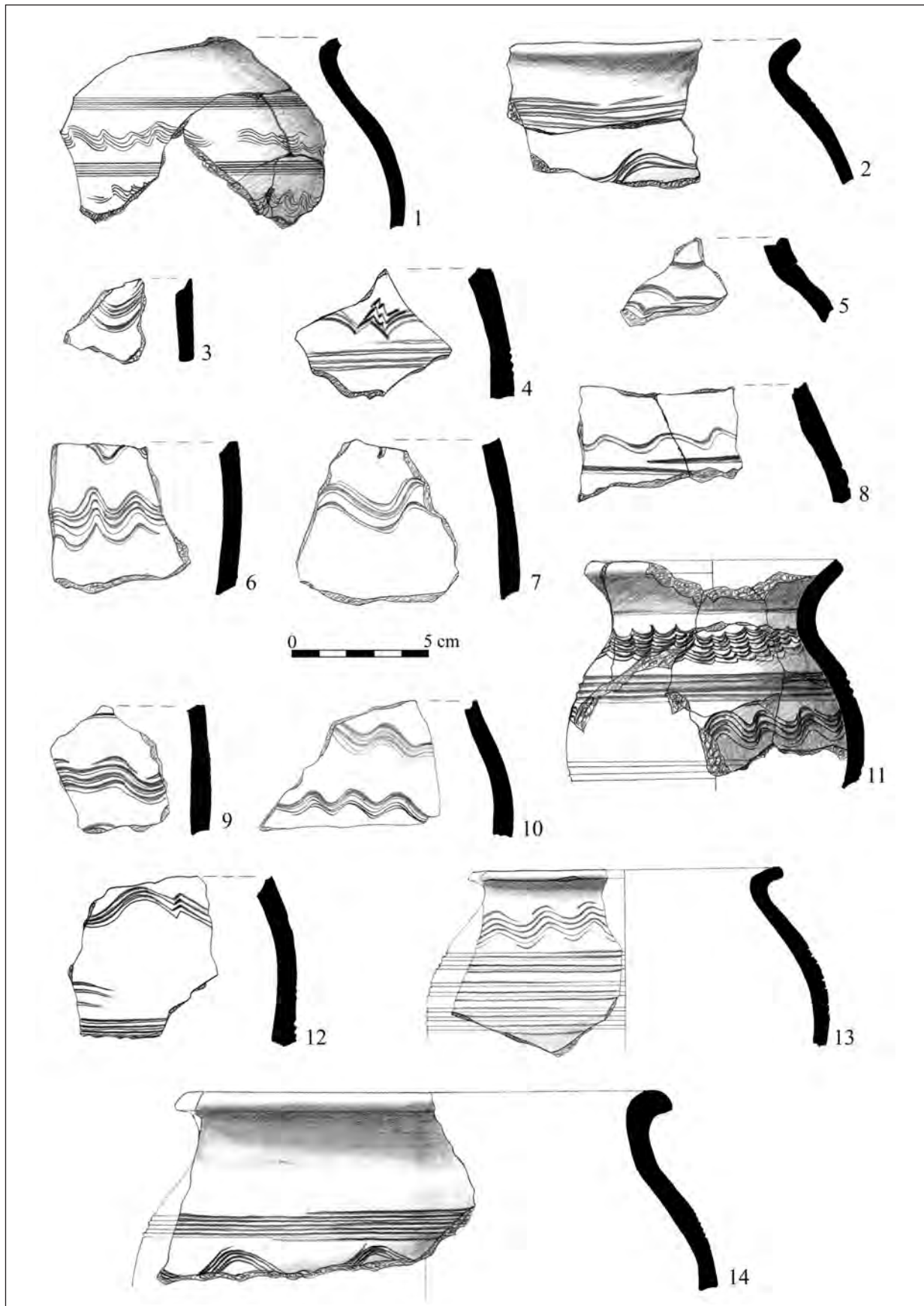

Pl. III. 1–9. Fragmente de ceramică modelată la roata înceată, descoperite în locuința *locus* 130/ *Slow-wheel made pottery, discovered in the dwelling locus* 130.

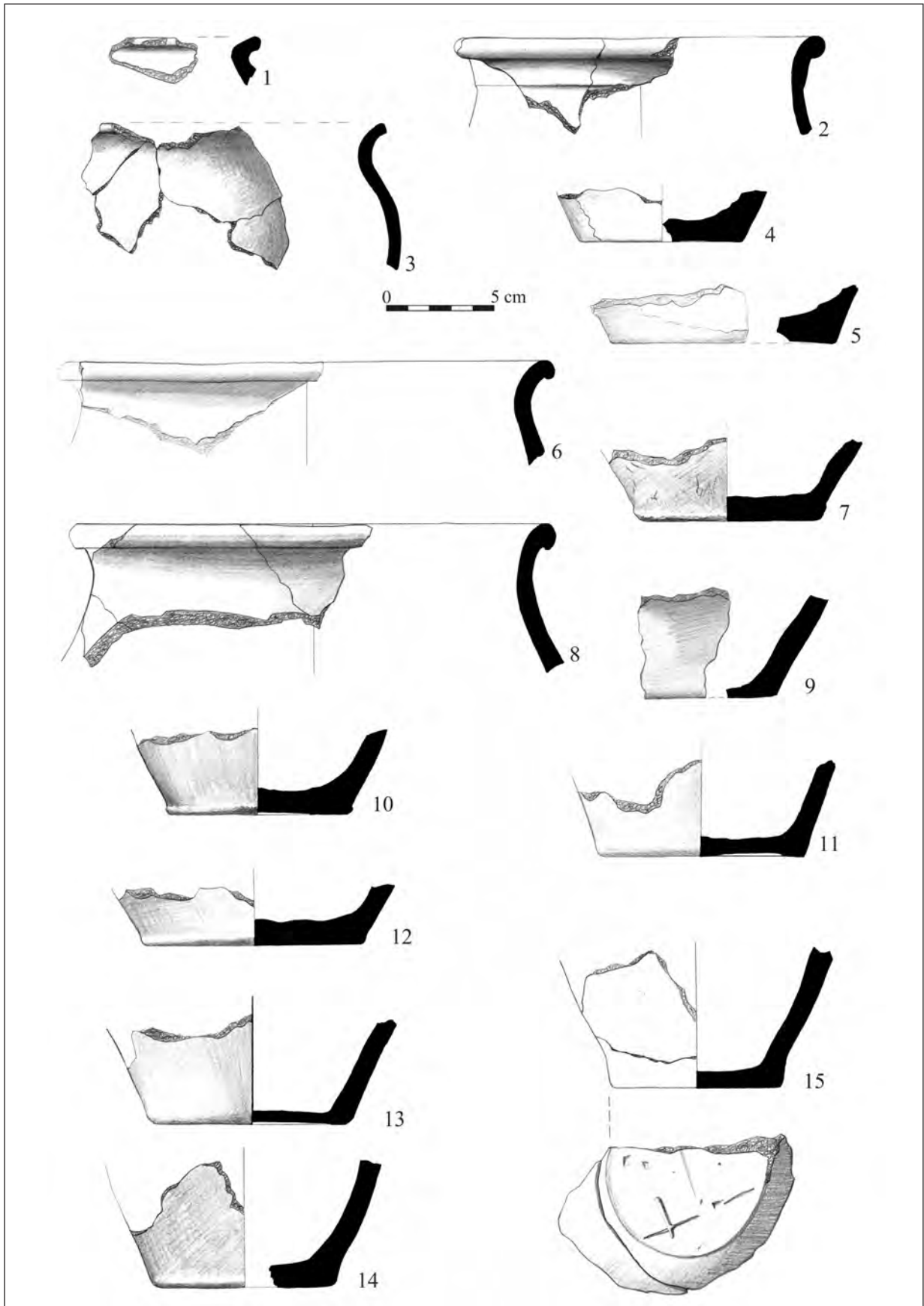

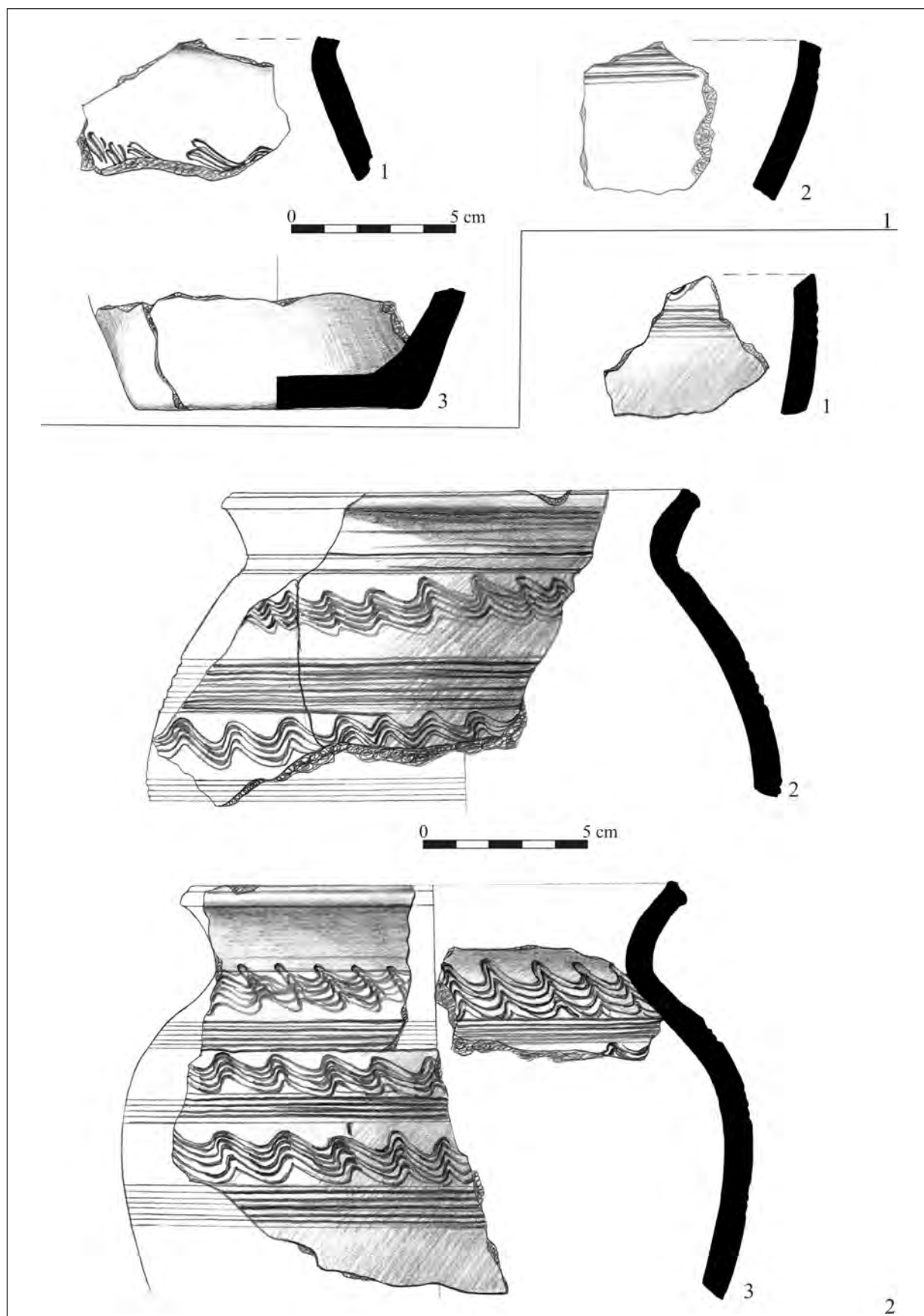
Pl. IV. 1–15. Fragmente de ceramică modelată la roata încetă, descoperite în locuința locus 130/ *Slow-wheel made pottery, discovered in the dwelling locus 130.*

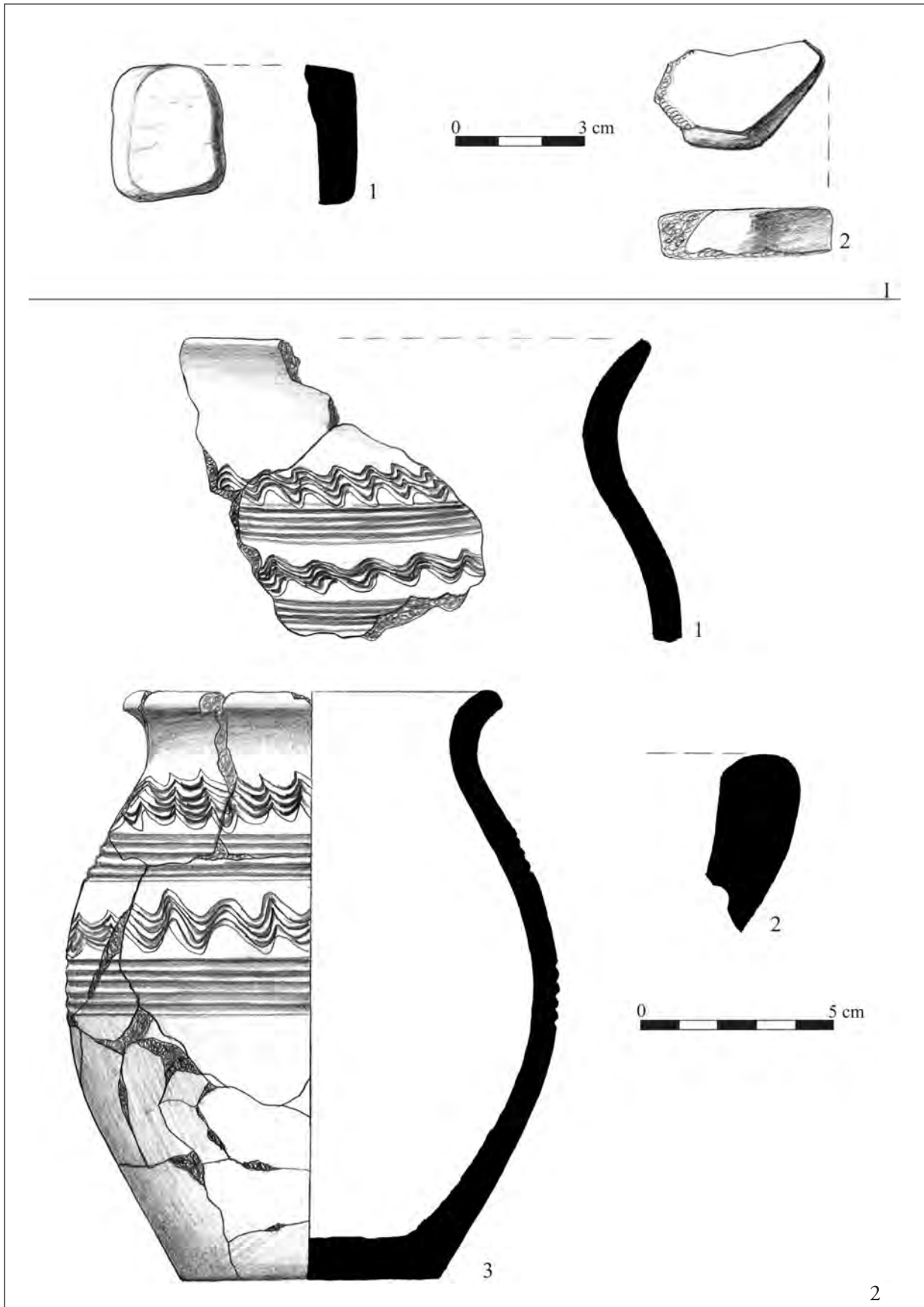
Pl. V. 1–14. Fragmente de ceramică modelată la roata înceată, descoperite în locuința *locus* 130/ *Slow-wheel made pottery, discovered in the dwelling locus 130.*

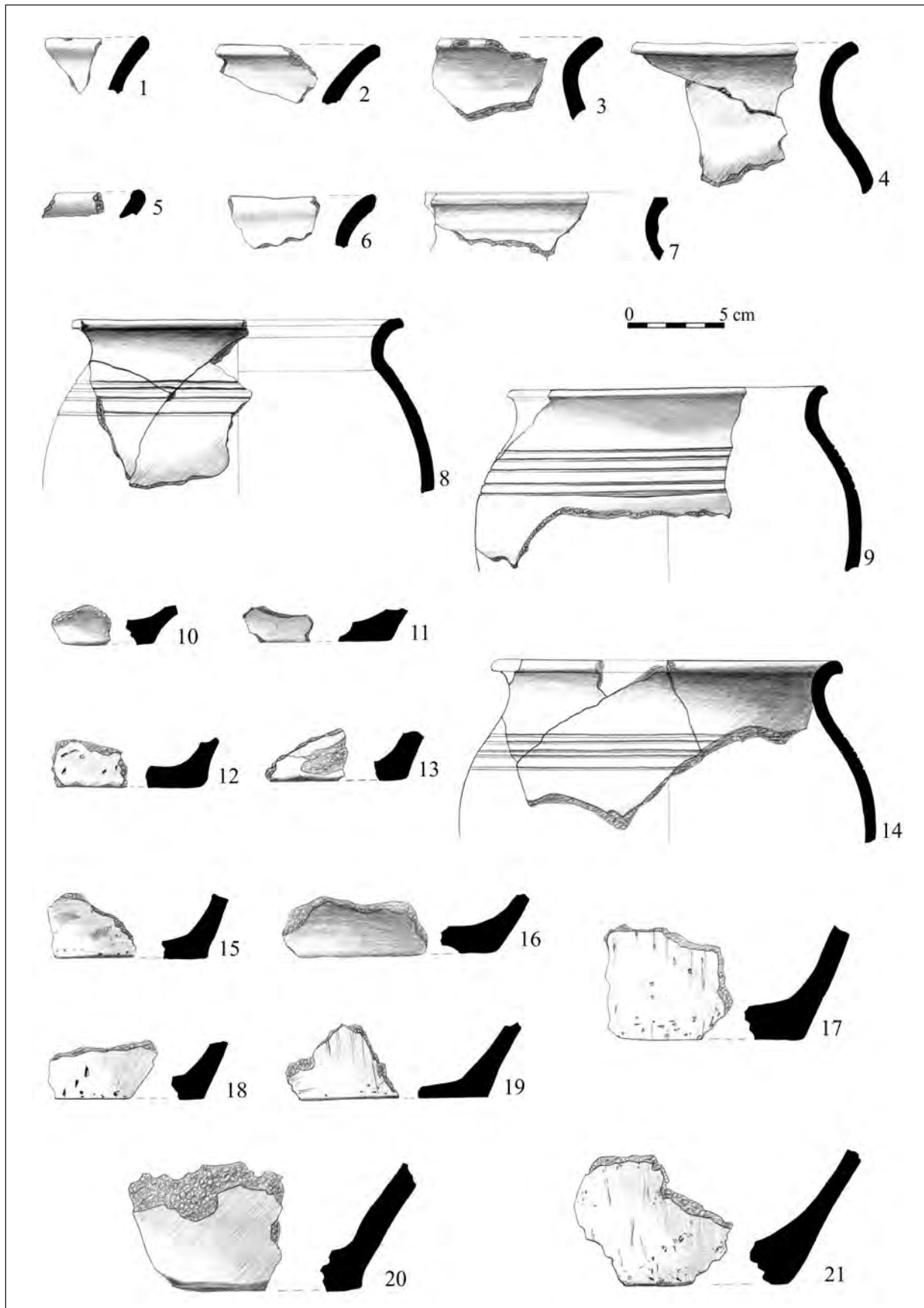
Pl. VI. 1–15. Fragmente de ceramică modelată la roata încetă, descoperite în locuința *locus* 130/ *Slow-wheel made pottery, discovered in the dwelling locus 130.*

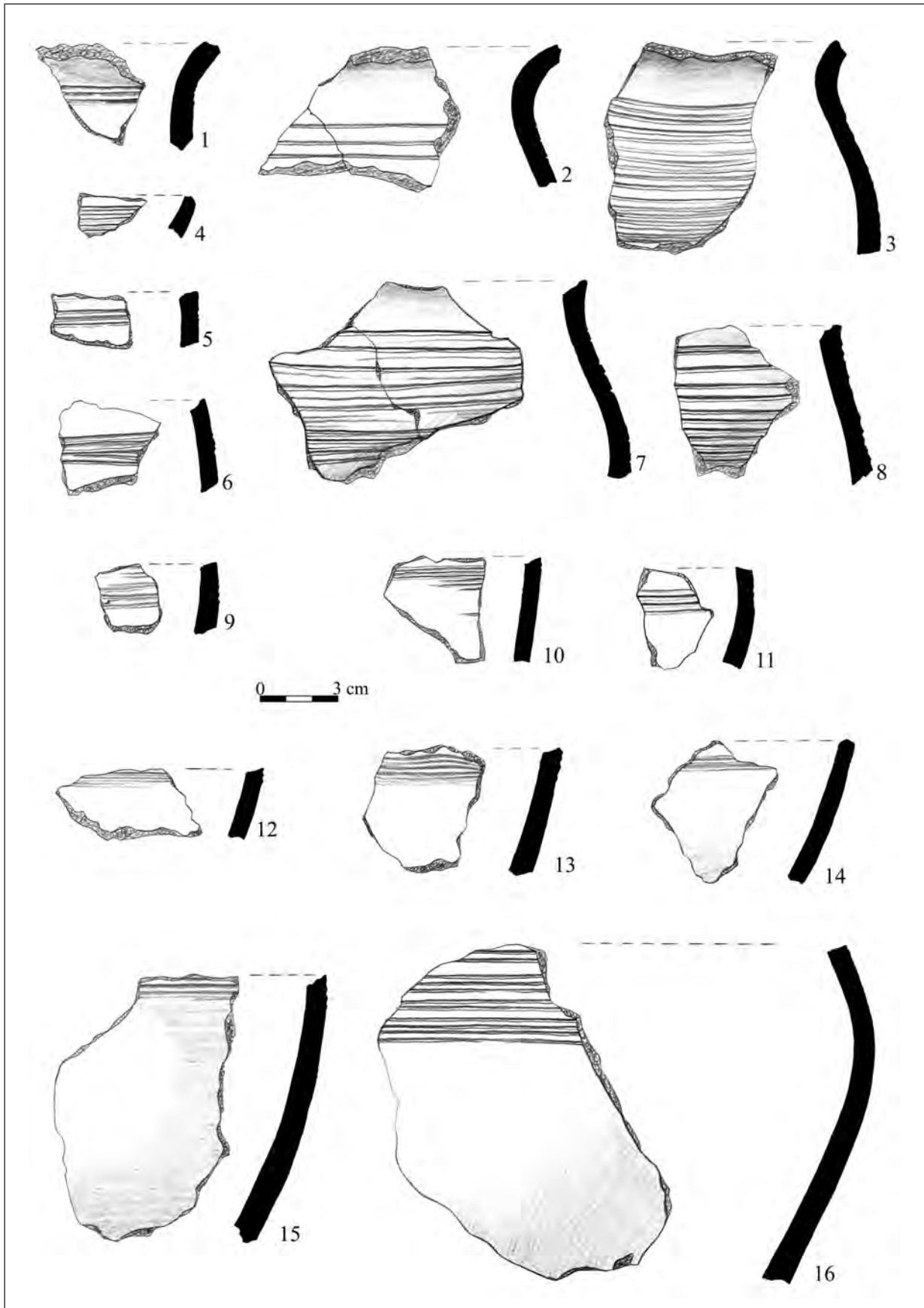
Pl. VII. 1.1–3. Fragmente de ceramică modelată la roata încetă, descoperite în groapa de deservire a cuptorului locus 133; 2.1–3. Fragmente de vase modelate la roata încetă, descoperite în groapa de provizii locus 149/ 1.1–3. *Slow-wheel made pottery, discovered in the supply pit of oven locus 133; 2.1–3. Slow-wheel made pottery, discovered in the storage pit locus 149.*

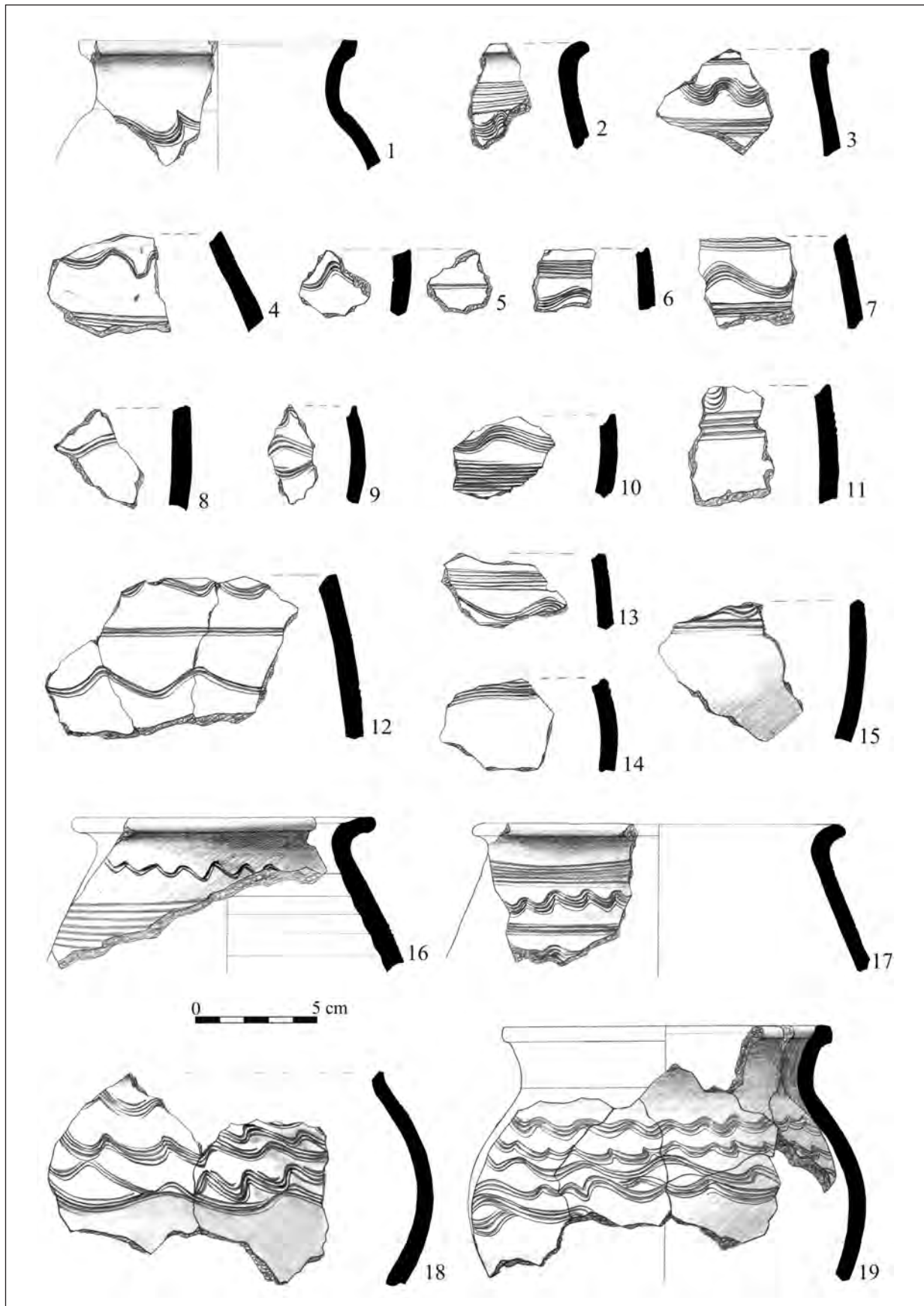
Pl. VIII. 1.1–2. Fragmente de cute din piatră șlefuită descoperite în locuința *locus* 600, 2. Fragment de vas de ceramică modelată la roata înceată (1), fragment de tavă din lut (2), vas de ceramică modelată la roata înceată (3), descoperite în locuința *locus* 177 (2) / 1.1–2. Fragments of polished stone folds found in the dwelling *locus* 600, 2. Pot made by slow-wheel (1), clay tray fragment (2), slow-wheel made pot (3), found in the dwelling *locus* 177 (2).

Pl. IX. 1–21. Fragmente de ceramică modelată la roata înceată, descoperite în vatra cuptorului locuinței locus 600/*Slow-wheel made pottery, discovered in the hearth of the dwelling locus 600.*

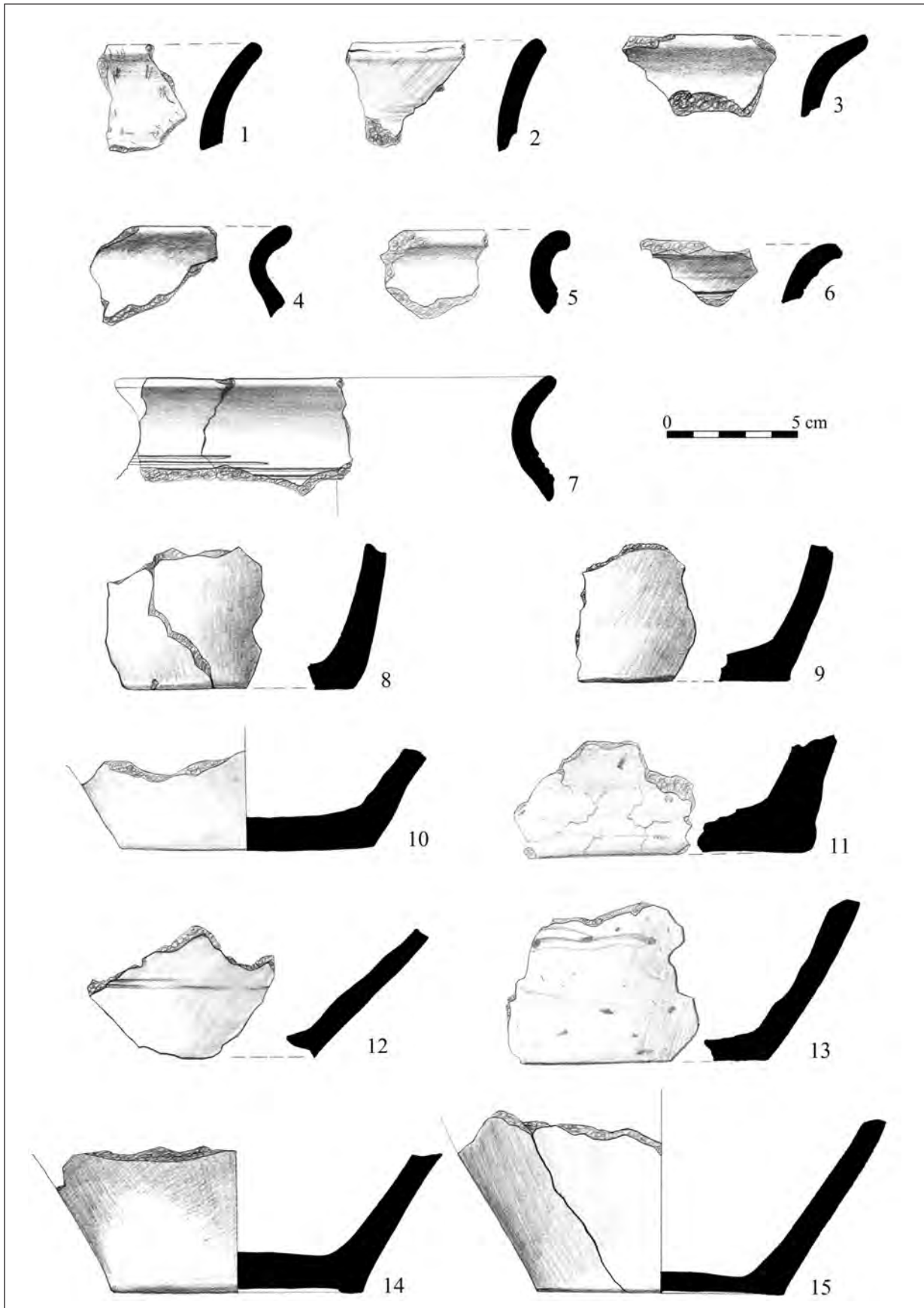

Pl. X. 1–16. Fragmente de ceramică modelată la roata încetă, descoperite în vatra cuptorului locuinței locus 600/*Slow-wheel made pottery, discovered in the hearth of the dwelling locus 600.*

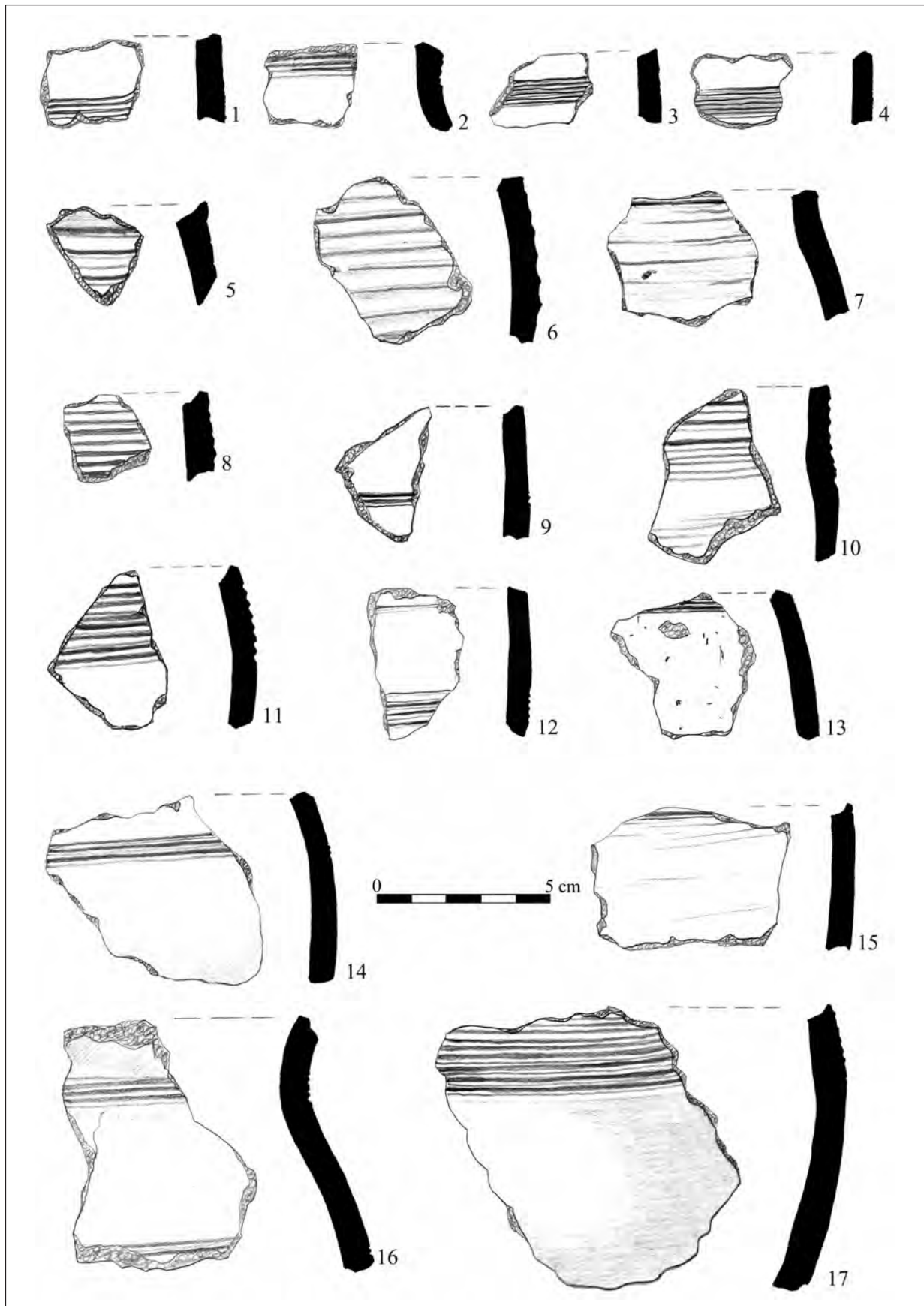

Pl. XI. 1–19. Fragmente de ceramică modelată la roata încetă, descoperite în vatra cuptorului locuinței *locus* 600/*Slow-wheel made pottery, discovered in the hearth of the dwelling locus* 600.

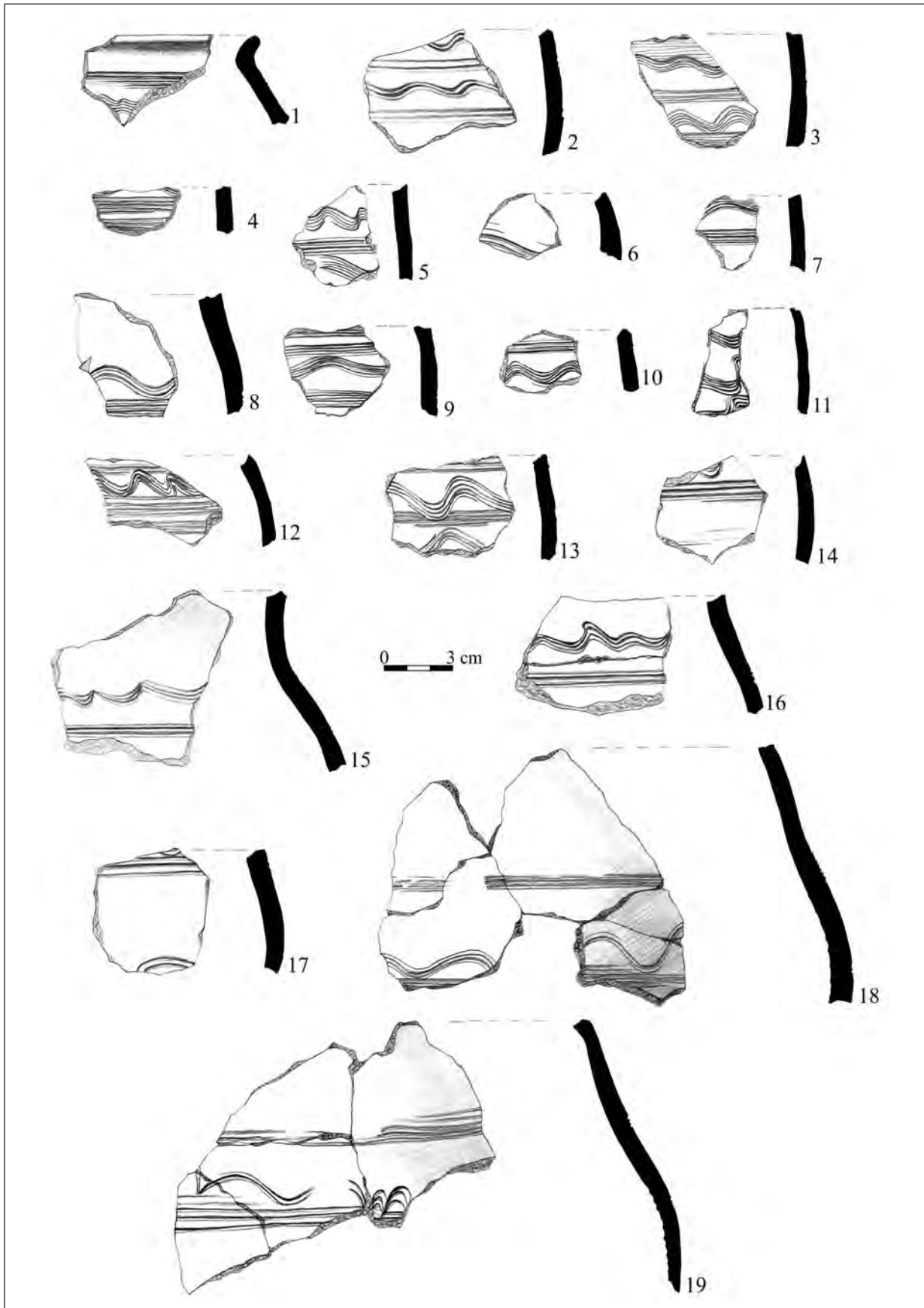

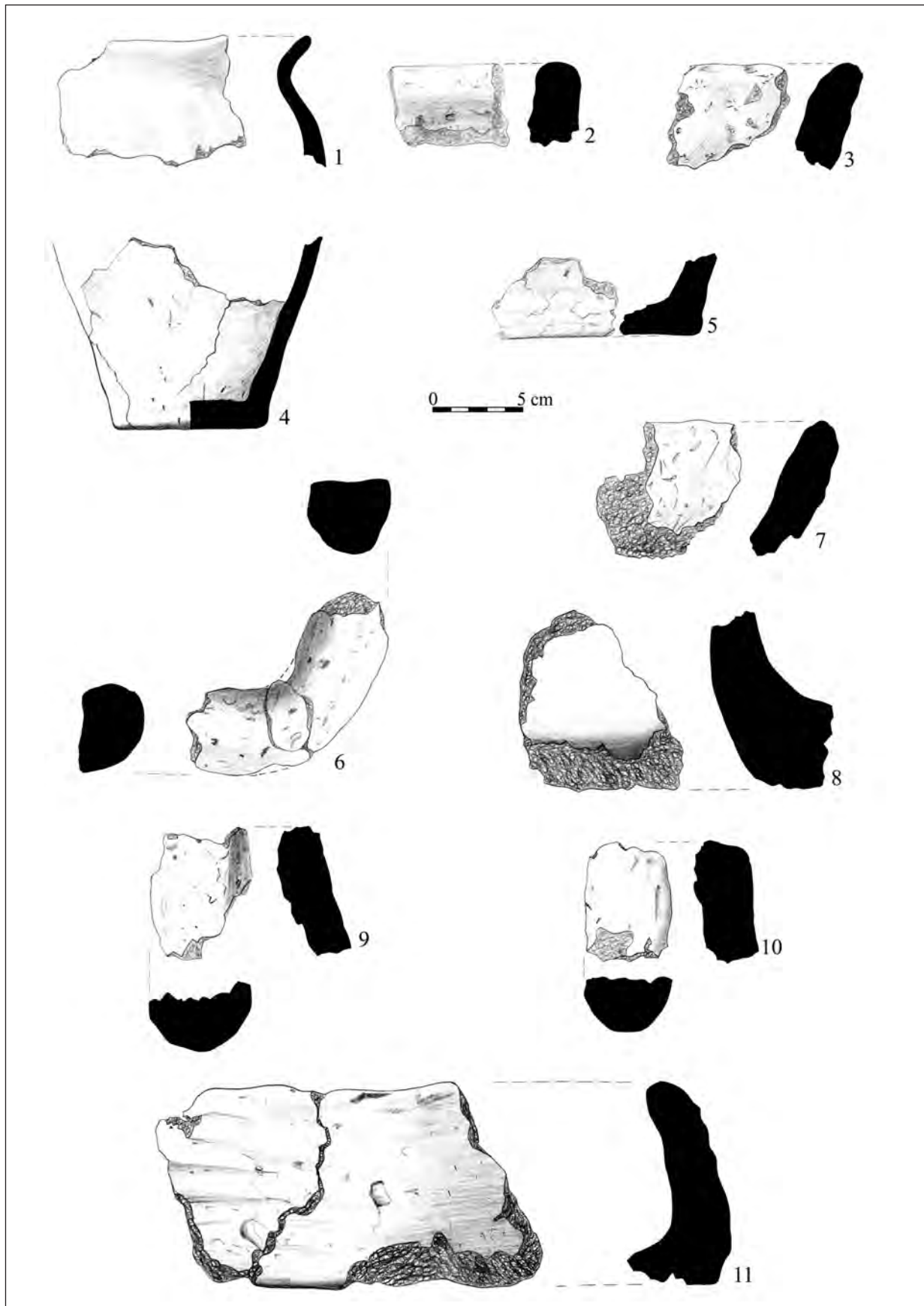
Pl. XII. 1–15. Fragmente de ceramică modelată la roata încetă (1–11, 14–15), și la roata rapidă (12–13), descoperite în vatra locuinței locus 600/*Slow-wheel made pottery* (1–11, 14–15), and *fast wheel made pottery* (12–13), discovered in the hearth of the dwelling locus 600.

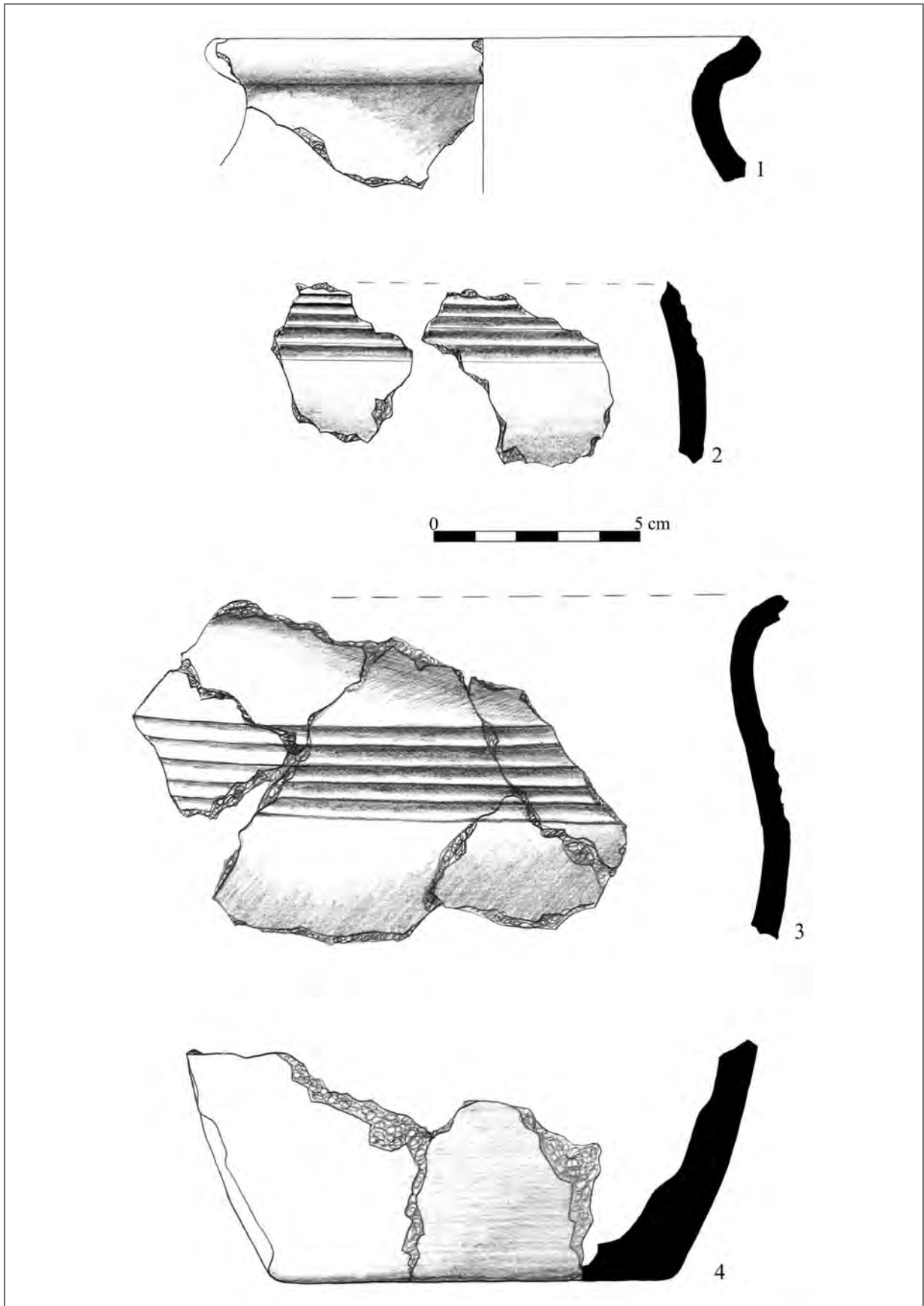
Pl. XIII. 1–17. Fragmente de ceramică modelată la roata încetă, descoperite în locuința locus 600, 0,30-0,40 m adâncime/Slow-wheel made pottery, discovered in the dwelling locus 600, 0.30-0.40 m depth.

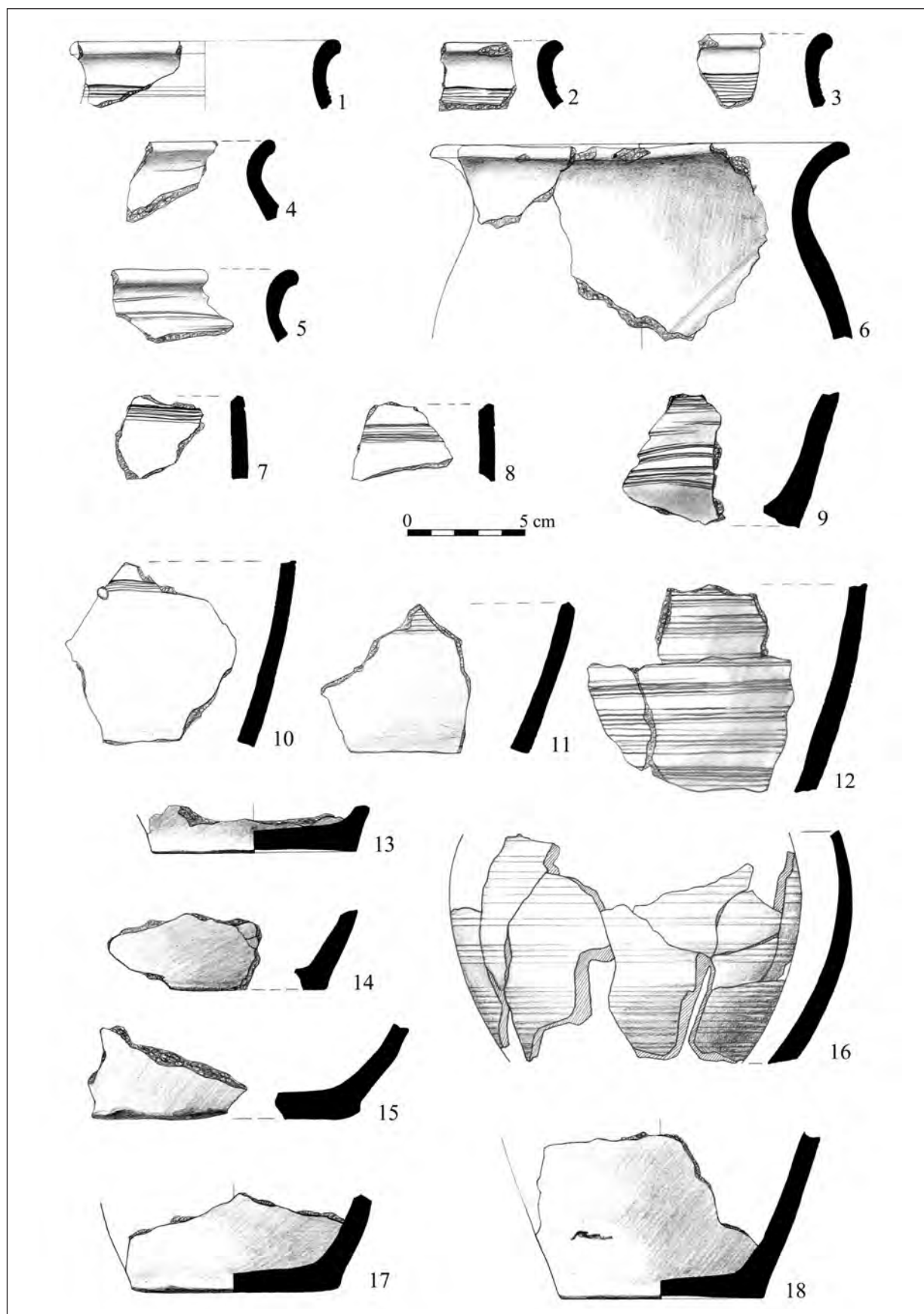
Pl. XIV. 1–19. Fragmente de ceramică modelată la roata înceată, descoperite în locuința *locus* 600, 0,30-0,40 m adâncime/*Slow-wheel made pottery, discovered in the dwelling locus 600, 0.30-0.40 m depth.*

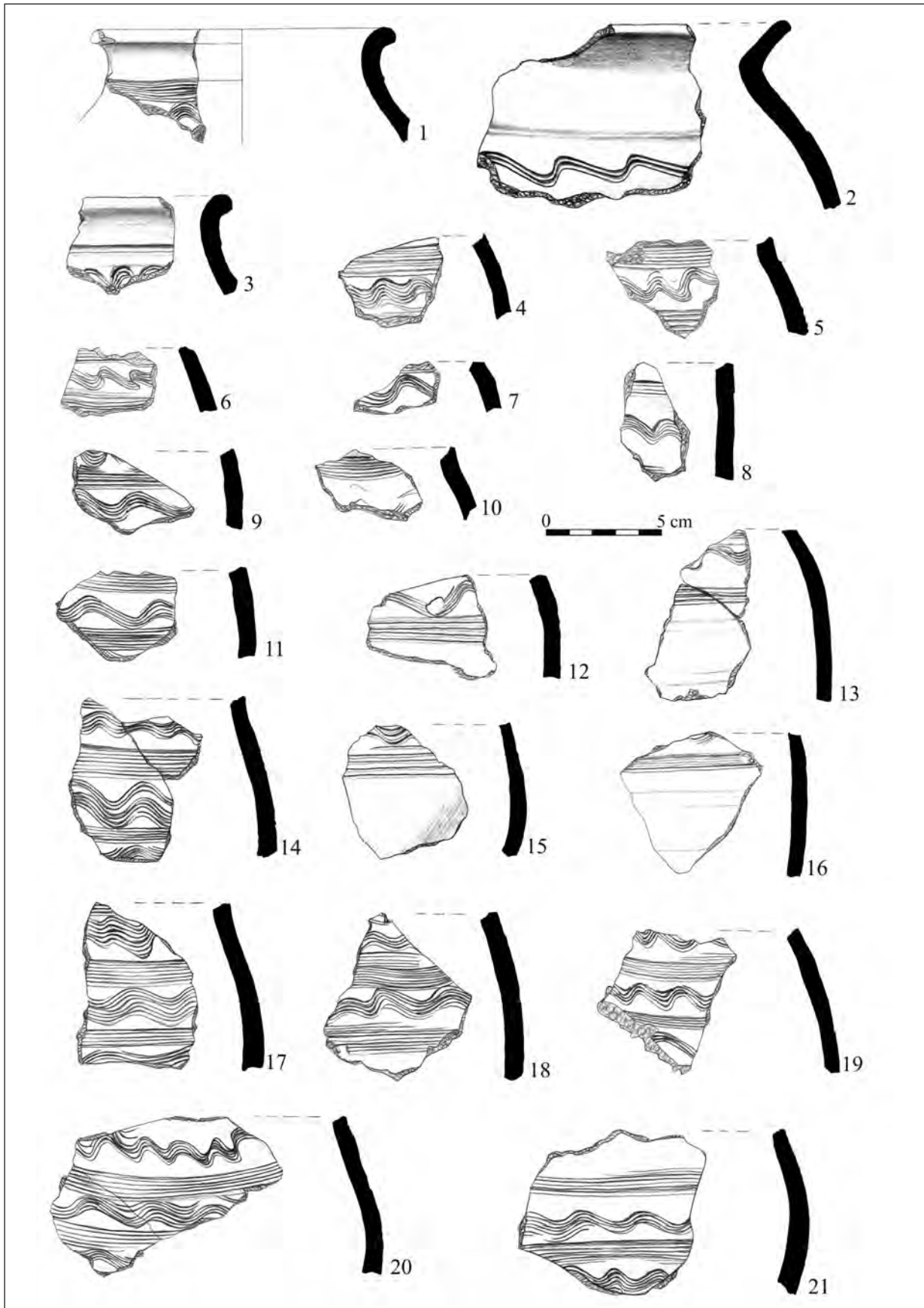
Pl. XV. 1–11. Fragmente de ceramică modelată manual (1, 4–5), de tăvi din lut (2–3, 6–11), descoperite în locuință și în vatra locuinței locus 600/*Hand-made pottery (1, 4–5), clay trays fragments (2–3, 6–11), discovered in the dwelling and in the hearth of the dwelling locus 600.*

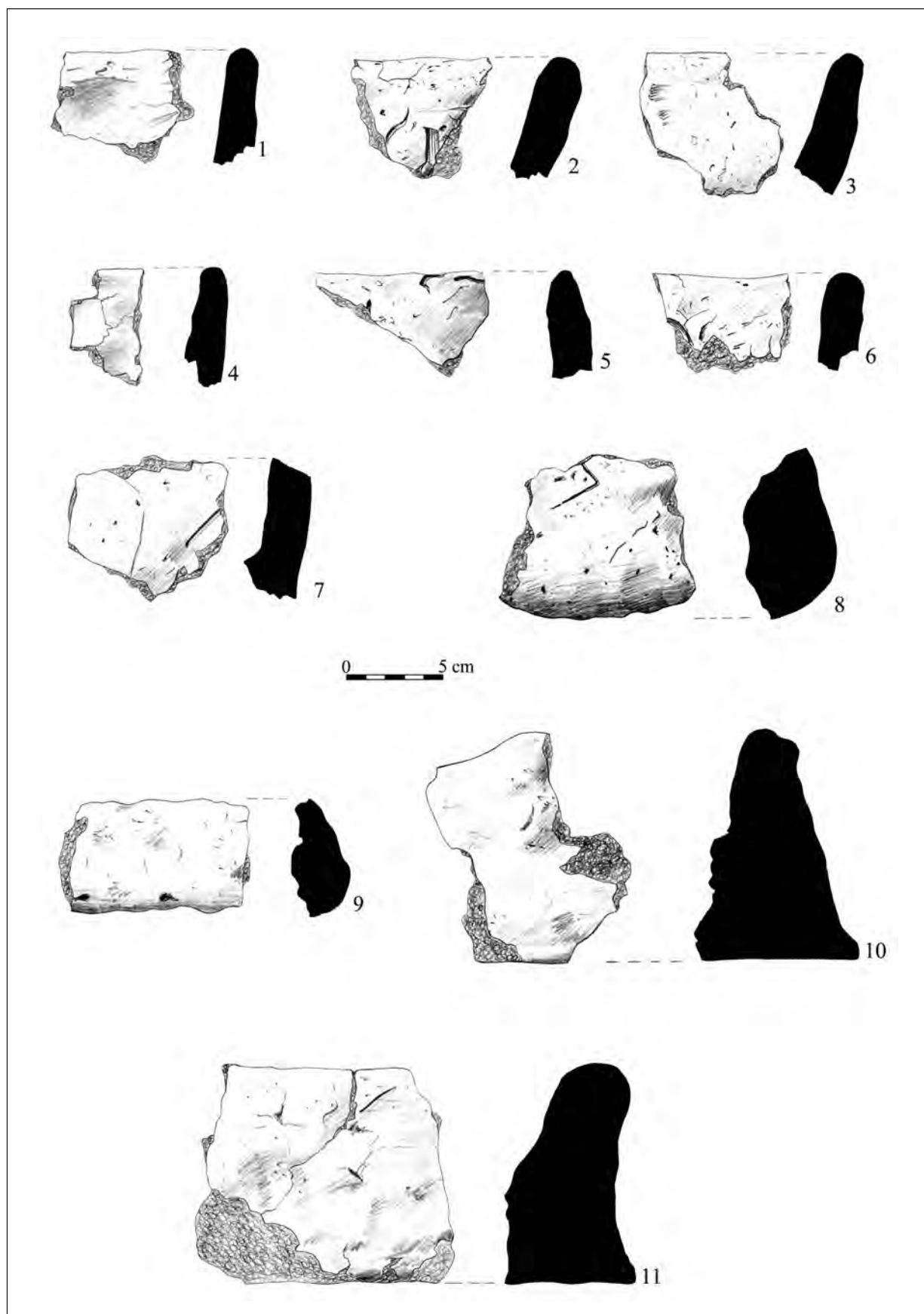
Pl. XVI. 1–4. Fragmente de ceramică modelată la roata rapidă, descoperite în groapa de provizii locus 602/ *Fast-wheel made pottery, discovered in the storage pit locus 602.*

Pl. XVII. 1–18. Fragmente de ceramică modelată la roata încetă, descoperite în groapa de provizii locus 602/*Slow-wheel made pottery, found in the storage pit locus 602.*

Pl. XVIII. 1–21. Fragmente de ceramică modelată la roata încetă, descoperite în groapa de provizii locus 602/Slow-wheel made pottery, found in the storage pit locus 602.

Pl. XIX. 1–11. Fragmente de tăvi din lut, descoperite în groapa de provizii *locus* 602/*Clay trays fragments, discovered in the storage pit locus* 602.